

ΠΕΡΙ ΤΩΝ

ΔΙΧΟΝΟΙΩΝ

2.600

ΤΩΝ ΕΝ ΤΑΙΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΟΝΙΑΣ.

ΔΟΚΙΜΙΟΝ

1730

ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΟΝ

Ἐκ τῆς

*Γαλλικῆς εἰς τὴν κοινοτέραν τῶν καθ' ἡμᾶς
Ἑλλήνων Διάλεκτον Μεταφρασθῆν*

*Μετὰ καὶ Σημειωμάτων τινῶν Ἱστορικῶν καὶ Κριτικῶν,
οἷς ἐν τέλει προσετέθη*

ΚΑΙ

ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ

ΠΕΡΙ

ΤΗΣ ΑΝΕΞΙΘΡΗΣΚΕΙΑΣ.

1768.

905

Ω ΦΙΛΑΝΑΓΝΩΣΤΑ.

Τὸ βιβλιάριον τοῦτο, εἶδε τὸ φῶς τὸν πρὸ τούτου χρόνον, ἔτ. 1767. ἐν Βασιλείᾳ τῇ πόλει ἐκδοθὲν, καὶ Συγγραφέα ἐπαγγελλόμενον Ἰωσήφ τινι Βουρδιλλόνιον Νομοδιδάσκαλον. Τὸ αὐτὸ πάλιν ἀνέκυψε διὰ δευτέρων τύπων, ἐν πόλει τῇ αὐτῇ, κατὰ τὸν ἐνεστῶτα ἐνιαυτὸν 1768, δι' ἐπιμελείας Ἰωάννου Χριστιανοῦ Φισχέρου, ὅστις ἐκ πόλεως Ἰένης, βλέπων, ὅτι τὰ προεκδοθέντα πάντα ἐπωλήθησαν, καὶ τὸ Σύγγραμμα ὑπὸ πολλῶν μάτην ἐζητεῖτο, ἐπροθυμήθη νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν κοινὸν πόθον διὰ τῆς δευτέρας ταύτης ἐκδόσεως. Ὁ ῥηθεὶς Φισχέρος ἐκάλλυνε τὸ βιβλίδιον μὲ τὸ πανευκλεές ὄνομα τοῦ Πρίγκιπος ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΒΙΚΗ ΡΕΠΝΙΝΟΥ, τοῦ ἐν Βαρσαβίᾳ, τῆς Κραταιοτάτης τῶν Ῥωσσιῶν Αὐτοκρατορίσεως ΔΙΚΑΤΕΡΙΝΑΣ ΤΗΣ Β'. Πρέσβευς, πρὸς ὃν αὐτὸ ἀφιέρωσεν. Ὁ δ' αὐτὸς Φισχέρος, ἐφρόντισε νὰ μᾶς παραστήσῃ καὶ τὸν ἀληθῆ καὶ γνήσιον τοῦ Συγγραμματίου Πατέρα, τὸν ὑπὸ τῷ ὀνόματι τοῦ Βουρδιλλονίου ἐκείνου τοῦ ἐπιπλάστου κρυπτόμενον, λέγων ὅτι κατὰ εὐλογον κρίσιν ἀποδίδεται τοῦτο παρὰ πάντων εἰς τὸν περίφημον Βολταίρον. Καὶ τῷ ὄντι τὸ γέννημα ἀριδῆλως μαρτυρεῖ τὸν γεννήσαντα καὶ ὁ Συγγραφεὺς (ἂν αὐτὸς ἠθέλησε νὰ ὑποκριθῇ τὸν Βουρ-

διλλόνιον) ἄλλο δὲν ἔκαμε, παρὰ ὅπου ἐζήτησε νὰ κρύψῃ ὀπίσω τοῦ δακτύλου του τὸν ἑαυτὸν του.

Τὸ βιβλιάριον ἔπεσεν εἰς χεῖρας ἑνὸς Γραικοῦ, ὅστις μετρίαν τινα εἴδησιν ἔχων τῆς Γαλλικῆς γλώσσης, καὶ ἰδὼν, ὅτι τὰ ἐν αὐτῷ περιεχόμενα δὲν εἶναι πράγματα εἰς τὸ γένος αὐτοῦ παντελῶς ἀδιάφορα, τὸ μετέφρασεν εἰς τὴν κοινοτέραν τῶν νῦν Ἑλλήνων διάλεκτον, καὶ τὸ ἔδωκεν εἰς ἄλλον ὁμογενῆ καὶ φίλον αὐτοῦ διὰ νὰ τὸ ἀναγνώσῃ. Ὁ φίλος δὲν ἀνεπαύθη εἰς τόσον ἀλλὰ προθυμηθεὶς νὰ τὸ διαδώσῃ καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς τοῦ Γένους, ἐζήτησεν ἐπιμόνως παρὰ τοῦ μεταφράσαντος, καὶ τινα σημειώματα, ἀναγκαῖα πάντως, ἢ πρὸς σαφηνισμόν τῶν δυσχερεστέρων τόπων, ἐν οἷς πολλὰ κατὰ πάροδον διασπείρονται, εἰς μὲν τοὺς πεπαιδευμένους γνωστὰ, εἰς δὲ τοὺς λοιποὺς ἀγνωσόμενα· ἢ πρὸς ἐπίκρισιν καὶ διόρθωσιν τῶν μὴ καλῶς λεγομένων. Πολλὰ δὲ ἀπαντῶσι τοιαῦτα, ἐν οἷς ὁ Συγγραφεὺς ἀκολουθεῖ τὸ ἴδιον φρόνημα, καὶ τὸ ἴδιον ἦθος. Ὁ Βολτάριος πάντοτε εἶναι Βολτάριος, καλὰ κακοῖς συναναφύρων ἐν τοῖς ἑαυτοῦ πονήμασι, καὶ συγκαταμιγνύς μὲ τὰ ἄξια παραδοχῆς καὶ ἐπαίνου τὰ ἀποστροφῆς καὶ μέμφεως ἄξια.

Τὰ σημειώματα ὅμως ταῦτα, δὲν εἶναι ἀμφιβολία, ὅτι εἰς τοὺς Ποντιφικίους θέλει συναριθμηθοῦν μὲ τὰ δευτέρα, καὶ ὅτι οἱ Παπισταὶ εἰς τὴν αὐτὴν τάξιν μὲ τὸν Συγγραφέα θέλει κατατάξουν καὶ τὸν Μεταφραστὴν καὶ τὸν Σημειωτὴν του· μεμφόμενοι, ὅτι καὶ διὰ τῆς Μεταφράσεως καὶ διὰ τῶν Σημειωμάτων κοινολογοῦνται εἰς τοὺς Γραικοὺς πράγματα, τὰ ὅποια αὐτοὶ δὲν ἔπρεπε νὰ ἤξεύρουν. Ἀλλὰ οἱ Γραικοί, φεῦ! μόνοι οἱ Γραικοὶ πρέπει νὰ εἶναι τυφλοὶ ἀνάμεσα εἰς τοὺς

βλέποντας; εἰς τοὺς Γραικοὺς μόνους πρέπει νὰ εἶναι ἀνήκουστα ἐκεῖνα, τῶν ὁποίων ὁ θροῦς ἔκαμεν εἰς πάντας καὶ ἤχησαν τὰ ἀμφότερα ὦτα.

Εἰς τὰ Σημειώματα δὲν ἦτον τρόπος νὰ μὴ ἐκτεθῶσι συντόμως ἐκεῖνοι οἱ Ποντιφικες, καὶ ἐκεῖνα τῆς Ῥωμάνας Ἐκκλησίας τὰ ἄθλα, τὰ ὅποια ὁ μὲν Συγγραφεὺς, ὡς ἤδη φανεροῦς τοῖς πᾶσι καὶ δῆλα, παροδικῶς ἀνέφερεν, ὁ δὲ Σημειωτὴς, ὡς εἰς τοὺς Ἀναγνώστας Γραικοὺς (τοὺς περισσοτέρους) ἄδηλα, χρέος εἶχε νὰ διασαφήσῃ. Μὰ, καὶ τί θαῦμα, ἂν ἓνας Γραικὸς τολμᾷ καὶ σηκῶναι ὀλίγον ἓνα ἄκρον τοῦ καλύμματος ἐκείνου, ὅπου καὶ σκεπάζει καὶ στολίζει τὸν Παπισμόν, ὅταν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι Παποσέπτται, καὶ ἐν αὐτοῖς ἔτι οἱ πλέον θερμοὶ καὶ διάπυροι, δὲν ἐσυστάλησαν χιλιάκις καὶ μυριάκις ἐν τοῖς αὐτῶν Συγγράμμασι νὰ ἀνακαλύψουν τὴν γύμνωσιν τοῦ Πατρὸς αὐτῶν, καὶ νὰ θριαμβεύσουν τὴν αὐτοῦ ἀσχημοσύνην; Ὁ Βαρόγιος αὐτὸς ὁ Καρδινάλιος ἐν τοῖς χρονικοῖς αὐτοῦ, Διῶνι Θ'· καὶ Ι'. δὲν λείπει νὰ περιγράψῃ τῶν τότε Παπισάντων τὴν ἀνοσιότητα καὶ βδελυρίαν· καὶ ὀνομάζει ἐκὼν ἄκων τοὺς τοιαύτους Πάπας: Monstruosos, turpissimos, perditissimos, usque quaque foedissimos Ἐτ. 896. κζ. τουτέστι: «τερά-» τώδεις, ἀσχημονεστάτους, ἐξωλεστάτους, πάντη πάντοθεν «βδελυρωτάτους». καὶ ὁ Ῥακίνας ἐν τῇ Ἐπιτ. τῆς Ἐκκλησι. Ἱστορ. Διῶνι Ι'. Ἄρθρ. Η'. Ἀριθ. Δ'. Nous aurions voulu pouvoir dissimuler l'opprobre dont le saint siége fut couvert pendant le dixieme siecle. « Ἡμεῖς (λέγει) ἠθέ-» λαμεν, ἂν ἦτον τρόπος, νὰ κρύψωμεν τὸ αἴσχος, ἀπὸ τὸ ὅ-» ποῖον πλήρης εὐρέθη κατὰ τὸν δέκατον αἰῶνα ἡ Ἁγία Κα-» θέδρα τῆς Ῥώμης » μὰ νὰ κρύψῃ αὐτὸ τὸ αἴσχος δὲν ἐδυνή-

θῆ· ὅθεν δικαιολογούμενος προσθέτει : Les plus grands adulateur de la Cour Rome n'en parlent pas moins fortement que nous. « Οἱ πλέον μεγάλοι κόλακες τῆς Αὐλῆς » τῆς Ῥώμης, δὲν ὀμιλοῦν μὲ περισσοτέραν συστολὴν ἀπὸ ἡμᾶς. » Τελευταῖον λαμβάνω καὶ ἐγὼ εἰς τὸ εἶμα, ἐκεῖνο ὁποῦ εἰς τὰς ἡμέρας μας ὁ Φεβρόνιος, ἀφιερῶσας τὸ περίφημον αὐτοῦ βιβλίον (τὸ « περὶ τῆς καταστάσεως τῆς Ἐκκλησίας κτ. ») εἰς τὸν νῦν Βασιλεύοντα Πάπαν ΚΛΗΜΕΝΤΑ ΤΟΝ ΙΓ'. ἔφθασε νὰ εἰπῆ πρὸς τὴν ἐκείνου Παναγιότητα : Pater sancte, non novum vulnus detego, sed antiquum, et exulceratum « Πάτερ Ἄγιε, δὲν ἀνακαλύπτω νέαν πληγὴν, ἀλλὰ πληγὴν παλαιὰν ἤδη καὶ ἐξηλκωμένην ». Οἱ δίκαιοι λοιπὸν μεταξὺ τῶν Δατίνων δὲν θέλει μεμφθοῦν ἓνα Γραικὸν, ἂν ἠναγκάσθη νὰ ἀναφέρῃ πρὸς σαφηνισμόν τοῦ παρόντος Συγγράμματος ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα οἱ πλέον πιστοὶ ζηλωταὶ, καὶ οἱ πλέον εὐλαβεῖς προσκυνηταὶ τῆς Παπικῆς Μεγαλειότητος, καὶ ἔκπαλαι πολλάκις, καὶ ἕως εἰς τὰς ἐδικὰς μας ἡμέρας, δὲν ἔλειψαν, καὶ δὲν λείπουσιν ἀγυποστόλως ὄχι δημοσιεύουν. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ὁ θρόνος τῆς Ῥώμης, (καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ Πατριαρχικοὶ θρόνοι,) ἂν ἔλαβε τινὰς ἀναξίους ὁποῦ τὸν κατήσχυαν, ἔλαβε καὶ πολλοὺς, καὶ σοφία καὶ ἀγιότητα περιωνύμους, ὁποῦ τὸν ἐστόλισαν· καὶ διὰ τὴν ἐκείνων κακίαν, δὲν λάμπουσιν ὀλιγώτερον οὗτοι εἰς τὸ τῆς Ἐκκλησίας στερέωμα. Ἐνθυμοῦμαι τὸ τοῦ Ἰωβ, καὶ « ἰδοὺ ἦλθον οἱ Ἄγγελοι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ ὁ Διάβολος ἐν μέσῳ αὐτῶν » ἀλλ' οὐδὲν ἦττον οἱ Ἄγγελοι Ἄγγελοι, καὶ Διάβολος ὁ Διάβολος μόνος.

Εἰς τὸ τέλος τοῦ Βιβλίου ἐπροστέθη τὸ Σχεδιάσμα περὶ τῆς Ἀρεξίθρησκείας· ἐφάνη δὲ εὐλογον καὶ ἀναγκαῖον νὰ

προσθεθῆ, ὡς ὑπόθεσις, περὶ ἧς συχνὴ γίνεται μνεῖα, καὶ πρὸς ἣν ἐπ' εὐθείας ἀποβλέπει ὅλον τὸ ἐκδιδόμενον πονημάτιον.

Ταῦτα πρέπον ἐνόμισα νὰ Σὲ προὔπομνήσω, Φίλτατε Ἀναγνώστα. Σὺ δὲ ἀσμένως δέξαι τὸ προσφερόμενόν σοι Βιβλιάριον τοῦτο, καὶ ὑγιῶς ἔχε.

ESSAI

HISTORIQUE ET CRITIQUE

SUR

LES DISSENTIONS DES EGLISES DE
POLOGNE.

AVANT de donner au public une idée juste des différends qui divisent aujourd'hui la Pologne, avant de déférer au tribunal du genre humain la cause des dissidens Grecs, Romains et Protestans, il est nécessaire de faire voir premièrement ce que c'est que l'Eglise Grecque.

Il faut avouer d'abord que les Eglises Grecque et Siriaque furent instituées les premières, et que l'Orient enseigna l'Occident. Nous n'avons aucune preuve que Pierre ait été à Rome; et nous sommes sûrs, qu'il resta longtems en Sirie, et qu'il alla jusqu'à Babilone. Paul était de Tarse en Cilicie. Ses ouvrages sont écrits en Grec. Nous n'avons aucun Evangile qui ne soit Grec. Tous les pères de quatre premiers siècles jusqu'à Jerome ont été Grecs, Siriens ou Africains. Presque tous les rites de la communion Romaine attestent en-

ΔΟΚΙΜΙΟΝ (1)

ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΟΝ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ

ΔΙΧΟΝΟΙΩΝ ΤΩΝ ΕΝ ΤΑΙΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΙΣ
ΤΗΣ ΠΟΛΩΝΙΑΣ.

ΠΡΙΝ δώσω εἰς τὸ κοινὸν μίαν ὀρθὴν ἰδέαν τῶν διαφορῶν, δι' ἃς ἡ Πολωνία τὴν σήμερον διαστασιάζει καὶ διασχίζεται: πρὶν ἀναφέρω εἰς τὸ Κριτήριον τοῦ ἀνθρωπίνου γένους τὴν διαδικασίαν τῶν διαφωνούντων Γραικῶν (2), καὶ Ρωμάνων (3), καὶ Προτεστάντων (4), ἀναγκαῖον εἶναι πρὸ παντὸς ἄλλου νὰ παραστήσω, ἢ τῶν Γραικῶν Ἐκκλησία ὅποια τις εἶναι.

Ἐκ πρώτης εἶναι ὁμολογούμενον, ὅτι πρῶται τῶν Ἐκκλησιῶν συνεστάθησαν, ἢ τῶν Γραικῶν (5) καὶ ἢ τῶν Σύρων (6): καὶ ὅτι ἡ Ἀνατολή ἐδίδαξε τὴν Δύσιν. Ἡμεῖς οὐδεμίαν ἀπόδειξιν ἔχομεν βεβαίαν καὶ ἀναντίρρητον (7), ὅτι ὁ Πέτρος ἐπεδήμησεν εἰς τὴν Ῥώμην: ἔχομεν ὅμως βεβαιότητα, ὅτι διέτριψεν ἐπὶ πολὺ εἰς τὴν Συρίαν, καὶ ὅτι ἐπροχώρησε καὶ ἕως εἰς τὴν Βαβυλῶνα (8). Ὁ Παῦλος ἦτον ἐκ Ταρσοῦ τῆς Κιλικίας. Αἱ τούτου Ἐπιστολαὶ συνεγράφησαν εἰς γλῶσσαν Ἑλληνικὴν (9), καὶ τὰ Εὐαγγέλια ὅλα, εἰς τὴν αὐτὴν διάλεκτον εἶναι συγγεγραμμένα (10). Ὅλοι οἱ Πατέρες τῶν πρώτων

core par leurs noms même leur origine Grecque; Eglise, Batême, Paraclet, Liturgie, Litanie, Symbole, Eucharistie, Agape, Epiphanie, Evêque, Prêtre, Dia- cre, Pape même, tout annonce que l'Eglise d'Occident est la fille de l'Eglise d'Orient, fille qui dans sa puis- sance a méconnu sa mère.

Aucun Evêque de Rome ne fut compté, ni parmi les pères, ni même parmi les auteurs approuvés, pen- dant plus de six siècles entiers. Tandis qu'Athénagore, Ephrem, Justin, Tertullien, Clement d'Alexandrie, O- rigène, Ciprien, Irenée, Athanase, Eusebe, Jerome, Augustin, remplissaient le monde de leurs écrits, les Evêques de Rome en silence se bornaient au soin d'établir leur troupeau qui croissoit de jour en jour.

Nous n'avons sous le nom d'un Evêque de Rome que les Recognitions de Clement. Il est prouvé, qu'elles ne sont pas de lui; et si elles en étaient, elles ne feraient pas honneur à sa memoire. Ce sont des con- ferences de Clement avec Pierre, Zachée, Barnabé, et Simon le Magicien. Ils racontent vers Tripoli un vieillard, et Pierre devine, que ce vieillard est de la

τεσσάρων τῆς Ἐκκλησίας αἰώνων (11), ἕως τὸν καιρὸν τοῦ Ἰερωνύμου (12), ἦσαν ἢ Ἕλληνες, ἢ Σύροι, ἢ Ἀφρικανοὶ (13). Ὅλοι σχεδὸν τῆς Ῥωμῆας κοινωνίας αἱ ἱεροπραξίαι καὶ τε- λεταὶ, μαρτυροῦσιν εἰσέτι καὶ διὰ τῶν αὐτῶν ὀνομάτων, ὅτι κατάγονται ἀπὸ τοὺς Γραικοὺς. Ἐκκλησία, Βάπτισμα, Πα- ράκλητος, Λειτουργία, Λιτανία, Σύμβολον, Εὐχαριστία, Ἀ- γάπη (14), Ἐπιφάνεια, Ἐπίσκοπος, Πρεσβύτερος, Διάκονος, ὁ Πάπας αὐτὸς (15). ὅλοι αὐταὶ αἱ ὀνομασίαι κηρύττουσιν, ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Δύσεως, εἶναι ἡ θυγάτηρ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς. Θυγάτηρ ὅμως, ἡ ὁποία, ἀφ' οὗ ἐδυναμώθη, ἐκαταφρόνησε τὴν μητέρα της.

Οὐδεὶς τῶν Ἐπισκόπων τῆς Ῥώμης δὲν ἐσυναριθμήθη με- ταξὺ τῶν Πατέρων, οὔτε μεταξὺ τῶν δοκίμων καὶ ἐγκρίτων συγγραφέων, εἰς ὅλον ἔξ ὀλοκλήρων αἰώνων τὸ διάστημα. Εἰς καιρὸν ὁποῦ ὁ Ἀθηναγόρας (16), ὁ Ἐφραίμ (17), ὁ Ἰουστῖ- νος (18), ὁ Τερτυλλιανὸς (19), ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς (20), ὁ Ὠριγένης (21), ὁ Κυπριανὸς (22), ὁ Εἰρηναῖος (23), ὁ Ἀθανάσιος (24), ὁ Εὐσέβιος (25), ὁ Ἰερώνυμος (26), ὁ Λύγουστῖνος (27), ἐγέμιζαν τὸν κόσμον ἀπὸ τὰ ἰδιά των συγ- γραμματα, οἱ τῆς Ῥώμης Ἐπίσκοποι ἐν σιωπῇ διάγοντες, μίαν εἶχον μέριμναν καὶ φροντίδα πῶς νὰ συστήσουν τὸ ἐαυ- τῶν ποίμνιον, τὸ ὁποῖον ἀφ' ἡμέρας εἰς ἡμέραν ηὔξανε καὶ ἐμεγαλύνετο.

Ἡμεῖς ἄλλο δὲν ἔχομεν ἐπ' ὀνόματι ἐνὸς Ἐπισκόπου τῆς Ῥώμης, πᾶρεξ τοῦ Κλήμεντος τοὺς ἀναγνωρισμοὺς (28). Ἄλ- λ' εἶναι ἤδη ἀποδεδειγμένον, ὅτι οὐδὲ αὐτοὶ δὲν εἶναι τοῦ Κλήμεντος· καὶ ἂν καὶ τῇ ἀληθείᾳ ἦσαν, δὲν ἐπροξένουν βέ- βαια πᾶρὰ πολλὴν τιμὴν εἰς τὸ ὄνομά του. Αὐταὶ εἶναι συνο- μιλαίαι τινὲς τοῦ Κλήμεντος μετὰ Πέτρου, καὶ Ζαχαρίου, καὶ Βαρνάβα, καὶ μετὰ τοῦ Σίμωνος τοῦ Μάγου. Ἀπήντησαν οὐ-

race de Cesar, qu'il epousa Mathidie, dont il eut trois enfans; que Clement est le cadet de ces enfans; ainsi Clement est reconnu pour être de la maison Imperiale. C'est apparemment cette reconnoissance, qui a donné le titre au livre; encore cette rapsodie est-elle écrite en Grec.

Mais aucun prêtre Chretien, soit Grec, soit Siriac, ou Africain, ou Italien, n'eut certainement d'autre puissance, que celle de parler toutes les langues du monde, de faire des miracles, de chasser les diables, puissance admirable que nous sommes bien loin de leur contester.

Qu'il nous soit permis de le dire sans offenser personne, si l'ambition pouvait s'en tenir aux paroles expresses de l'Evangile, elle verrait evidemment que les Apôtres n'on reçu aucune domination temporelle du Jesus Christ, qui lui même n'en avait pas. Elle verrait que ses disciples étaient tous egeaux, et que Jesus Christ même a menacé de chatiment ceux qui voudraient s'élever au dessus des autres.

Pour peu qu'on soit instruit, on sait, que dans le premier siècle il n'y eut aucun siège Episcopal particulier. Les Apôtres et leurs successeurs se cachaient tantôt dans un lieu, tantôt dans un autre; et certaine-

τοι πρὸς τὰ μέρη τῆς Τριπόλεως (29) ἄνδρα τινὰ γηραλαῖον. Διορατικῶς καταλαμβάνει ὁ Πέτρος, ὅτι ὁ γηραλαῖος οὗτος κατάγεται ἀπὸ τὸ γένος τοῦ Καίσαρος· ὅτι ἔλαβεν εἰς γυναῖκα τὴν Μαθιδίαν· ὅτι ἐξ αὐτῆς ἔσχεν υἱοὺς τρεῖς· ὅτι ὁ Κλήμης εἶναι ἐξ αὐτῶν ὁ νεώτερος. Τοιουτοτρόπως ὁ Κλήμης ἀνεγνωρίσθη πῶς ἦτον τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ γένους ἀπόγονος. Ὡς φαίνεται ἡ ἀνάγνωσις αὕτη ἔδωκε τὸν τίτλον εἰς τὸ βιβλίον. Πλὴν καὶ ἡ ῥαψωδία αὕτη εἶναι καὶ αὕτη γεγραμμένη Ἑλληνιστὶ (30).

Οὐδεὶς ὅμως τῶν τοῦ χριστιανικοῦ Πρεσβυτερίου, εἴτε Γραικός, εἴτε Σῦρος, εἴτε Ἄφρος, εἴτε Ἰταλιώτης, δὲν εἶχε βέβαια ἄλλην τινὰ ἐξουσίαν ἢ δύναμιν, πῶς τὸ νὰ λαλῆ πάσας τὰς γλώσσας τοῦ κόσμου, τὸ νὰ ἐκτελῆ θαύματα, τὸ νὰ ἐκβάλλῃ καὶ νὰ φυγαδεύῃ τὰ δαιμόνια (31)· δύναμιν παράδοξον, εἰς τὴν ὁποίαν ἡμεῖς δὲν ἔχομεν νὰ προβάλωμεν καμμίαν ἀντίρρησην.

Μηδεὶς τὰραττέσθω, ἂν λαμβάνωμεν τὴν ἐλευθερίαν νὰ τὸ εἰποῦμεν. Ἄν ὁ τύφος καὶ ἡ ἀλαζονία ἡδύνατο νὰ εὐχαρισῆται καὶ νὰ στέργῃ εἰς ἐκεῖνα ὅπου φανερὰ διδάσκει τὸ Εὐαγγέλιον, ἤθελεν ἰδῆ σαφέστατα, ὅτι οἱ Ἀπόστολοι δὲν ἔλαβον παρὰ τοῦ Χριστοῦ οὐδεμίαν κοσμικὴν καὶ πρόσκαιρον κυριότητα, καθὼς τοιαύτην δὲν ἐμεταχειρίσθη οὐδ' αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ ἴδιος· ἤθελεν ἰδῆ, ὅτι οἱ Ἀπόστολοι αὐτοῦ ἦσαν οἱ πάντες ἴσοι· καὶ ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐξ ἰδίου στόματος ἐφοβέρισε ποινὰς καὶ κατάκρισιν κατ' ἐκείνων ὅπου ἤθελαν τολμήσουν νὰ ὑψωθοῦν· καὶ ὑπὲρ τοὺς ἄλλους νὰ ὑπερέχουν (32).

Πάρα πολλὴ μάθησις δὲν χρειάζεται διὰ νὰ ἤξεύρῃ τινὰς, ὅτι εἰς τὸν Α. αἰῶνα δὲν ἦτον κανένας θρόνος ἐν μέρει διωρισμένος. Οἱ Ἀπόστολοι, καὶ οἱ ἐκείνων διάδοχοι ἐκρύπτοντο πότε εἰς ἓνα τόπον, καὶ πότε εἰς ἄλλον· καὶ βέβαιον εἶναι πῶς

ment lorsqu'ils prêchaient de village en village, de cave en cave, de galetas en galetas, ils n'avaient ni trône épiscopal, ni gardes; et quatre principaux Barons ne portaient point à leur entrée les cordons d'un dais superbe sous le quel ont eût vu André et Luc portés pompeusement comme des Souverains.

Des le second siècle la place d'Evêque fut lucrative par les aumônes des Chrétiens, et conséquemment les Evêques des grandes villes furent plus riches que les autres: étant plus riches ils eurent plus de crédit et de pouvoir.

Si quelque Evêque avait pu prétendre à la supériorité, c'eût été assurément l'Evêque de Jerusalem, non pas comme le plus riche, mais comme celui qui selon l'opinion vulgaire avait succédé à St. Jaques le propre frère de Jesus Christ. Jerusalem était le berceau de la religion Chrétienne. Son fondateur y était mort par un supplice cruel; il était reçu que Jaques son frere y avait été lapidé. Marie mère de Dieu, y était morte. Joseph son mari était enterré dans le pays. Tous les mystères du Christianisme s'y étaient opérés. Jerusalem était la ville sainte qui devait reparaitre dans toute sa gloire pendant mille années. Que de titres pour assurer à l'Evêque de Jerusalem une prééminence incontestable.

Mais, lorsque le Concile de Nicée régla la hiérarchie qui avait eu tant de peine à s'établir, le gouvernement ecclésiastique se modela sur le politique. Les

ὅταν αὐτοὶ ἐκήρυττον τὸν λόγον ἀπὸ χωρίου εἰς χωρίον, ἀπὸ κρυπτῆρα εἰς κρυπτῆρα, ἀπὸ ὑπερῶν εἰς ὑπερῶν, αὐτοὶ δὲν εἶχον οὔτε θρόνον Ἐπισκοπικὸν, οὔτε δικαιοδοσίαν τινὰ, οὔτε σωματοφύλακας. Τότε χωρὶς ἄλλο τέσσαρες Βαρῶνες Ἄρχοντες δὲν ἐβάσταζον εἰς τὴν ἐκείνων εἴσοδον τὰς σειρὰς ἐνὸς οὐρανοειδοῦς ὑπερηφάνου ἀναπετάσματος (33), εἰς τρόπον, ὅτι νὰ βλέπη τινὰς τὸν Ἀνδρέαν, ἢ τὸν Λουκᾶν, δορυφορούμενους μετὰ πομπείας, ὡς ἂν Μονάρχας καὶ Μονοκράτορας!

Εἰς τὸν αἰῶνα τὸν Β'. ὁ Ἐπισκοπικὸς βαθμὸς ἦτον, διὰ τὰς παρὰ τῶν Χριστιανῶν ἐλεημοσύνας, ἐπικερδῆς (34). ὅθεν ἀκολούθως οἱ τῶν ἐπισήμων πόλεων Ἐπίσκοποι ἦσαν πλουσιώτεροι τῶν ἄλλων (35). Πλουσιώτεροι δὲ ὄντες εἶχον καὶ περισσοτέραν καὶ ὑπόληψιν, καὶ δύναμιν.

Ἄν ἄλλος Ἐπίσκοπος εἶχε λόγον νὰ διίσχυρισθῇ τὴν ὑπερτοὺς λοιποὺς ὑπεροχὴν, αὐτὸς ἔπρεπε βέβαια νὰ εἶναι ὁ τῶν Ἱεροσολύμων, ὅχι ὡς πλουσιώτερος, ἀλλὰ κατὰ τὴν κοινὴν γνώμην, ὡς τοῦ Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Κυρίου διάδοχος. Ἡ Ἱερουσαλήμ ἦτον ὁ τόπος τῶν γενεθλίων τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ ὁ ταύτης τῆς πίστεως θεμελιωτῆς ἐγεύθη τὸν πολυώδυνον θάνατον. Ἐν αὐτῇ Ἰάκωβος ὁ Ἀδελφόςθεος ἐλιθάσθη. Ἐν αὐτῇ Μαρία ἡ Θεομήτωρ ἐκοιμήθη. Ἐν αὐτῇ Ἰωσήφ ὁ μνήστωρ αὐτῆς ἐνεταφιάσθη. Ὅλα τὰ μυστήρια τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐτελέσθησαν ἐν αὐτῇ. Ἡ Ἱερουσαλήμ ἦτον ἡ πόλις ἡ ἁγία, ἣτις ἔμελλε νὰ ἀναλάμψῃ ἐν πάσῃ τῇ δόξῃ αὐτῆς ἐπὶ χίλια ἔτη (36). Πόσα, καὶ οἷα προτερήματα διὰ νὰ ἐπιβεβαιώσουν εἰς τὸν Ἱεροσολύμων (37) Ἐπίσκοπον μίαν ὑπεροχὴν ἀναντίρρητον!

Ἀλλ' ὅταν ἡ ἐν Νικαίᾳ Σύνοδος διεκανόνισε καὶ διετύπωσε τὴν μόλις ποτὲ συστάσαν Ἱεραρχίαν (38), ἡ Ἐκκλησιαστικὴ διοίκησις διεῤῥυθμίσθη κατὰ τὸν τύπον τῆς πολιτικῆς.

Evêques appellerent leurs districts spirituels du nom temporel de Diocèse. Les Evêques des grandes villes prirent le titre de Métropolitains. Le nom de Patriarche s'établit peu a peu; on donna ce titre aux Evêques de Constantinople et de Rome qui étaient deux villes Impériales, à ceux d'Alexandrie et d'Antioche, qui étaient encore deux considerables métropoles, et enfin à celui de Jérusalem, qu'on n'osa pas dépouiller de cette dignité, quoique cette ville nommée alors Elia fût presque dépeuplée et située dans un terrain ingrat, dans le quel elle ne pouvait s'affranchir de la pauvreté, n'ayant jamais fleuri que par le grand concours de Juifs qui venaient autre fois y célébrer leurs grandes fêtes; mais ne tirant alors quelque argent que des pèlerinages peu frequens des Chrétiens. Le district de ce Patriarche fut très peu de chose, les quatre autres au contraire furent très étendus.

Il ne tomba pas dans la tête d'aucun Evêque, ni d'aucun Patriarche de s'arroser [une juridiction temporelle. On n'en trouve aucun exemple, que dans la subversion de l'empire Romain en Occident.

Tout y changea, lorsque Pipin d'Austrasie, premier domestique d'un Prince Franc nommé Childeric, se lia avec le Pape Zacharie, et en suite avec le Pape Etienne second, pour rendre son usurpation respecta-

οἱ Ἐπίσκοποι ὠνομάτισαν τὰς πνευματικὰς αὐτῶν περιοχὰς μὲ τὸ κοσμικὸν ὄνομα τῶν Διοικήσεων (39)· καὶ οἱ Ἐπίσκοποι τῶν μεγαλοπόλεων ἔλαβον τὸν τίτλον τῶν Μητροπολιτῶν (40). Τὸ ὄνομα τοῦ Πατριάρχου (41) ἐσυστάθη κατ' ὀλίγον ὀλίγον. Ἐδόθη αὐτῇ ἡ ἐπωνομασία εἰς τοὺς Ἐπισκόπους τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ τῆς Ῥώμης, τῶν δύο πόλεων τῶν Αὐτοκρατορικῶν· ἐδόθη εἰς τοὺς Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας, τῶν δύο ἐπισήμων Μητροπόλεων· καὶ ἐδόθη τέως καὶ εἰς τὸν Ἱεροσολύμων, τὸν ὁποῖον δὲν ἀπετόλμησαν νὰ ἀπογυμνώσουν τοῦ τοιοῦτου ἀξιώματος· μ' ὅλον ὁποῦ ἡ πόλις αὐτὴ τὰ Ἱεροσόλυμα, ἡ ὀνομαζομένη τότε Αἰλίαν (42), ἦτον σχεδὸν κατηρημωμένη, διὰ τὴν τραχύτητα καὶ ἀκαρπίαν τῆς γῆς, ὁποῦ δὲν ἐξήρκει νὰ θεραπεύσῃ τῶν οἰκητόρων τὴν ἔνδειαν, ἀνθοῦσα μὲν πρότερον διὰ τὴν μεγάλην τῶν Ἰουδαίων συνδρομήν, οἱ ὁποῖοι εἰς τὰς τῶν ἐπισήμων ἑορτῶν τελετὰς πανταχόθεν συνέρρεον, ἐκλείπουσα ὅμως ὕστερον τότε, καὶ ὀλίγην τινὰ ποσότητα ἀργυρίου συνάγουσα, ἀπὸ τὰς κατ' εὐσέβειαν καὶ εὐλάβειαν γινομένας, πλὴν ὄχι συχνὰς ἐπιδημίας τῶν Χριστιανῶν. Τὰ ὅρια τούτου τοῦ Πατριάρχου ἦσαν στενὰ· τὰ λοιπὰ τέσσαρα Πατριαρχεῖα ἐξ ἐναντίας εἶχον πλατυτάτην τὴν ἔκτασιν.

Ποτὲ δὲν ἐπέρασεν ἀπὸ τὸν νοῦν ἐνὸς Ἐπισκόπου, ἢ ἐνὸς Πατριάρχου, νὰ οἰκειοποιηθῇ ἓνα δικαίωμα ἐγκόσμιον καὶ χρονικόν. Δὲν εὐρίσκομεν τοιοῦτον παράδειγμα, πάρεξ ὅταν ἡ τῶν Ῥωμαίων Αὐτοκρατορία ἄρχησεν εἰς τὴν Δύσιν νὰ περιτρέπεται (43).

Ὅλα ἄλλαξαν, ὅταν Πιπῖνος ὁ τῆς Ἀουστρασίας (44), πρῶτος τῶν Δομεστικῶν (45), ἐνὸς Δυναστού τῆς Φραγκίας, ὀνομαζομένου Χιλδερίκου (46), συνωμότισε μετὰ Ζαχαρίου τοῦ Πάπα (47), καὶ ἐφεξῆς μετὰ Στεφάνου τοῦ Β' (48), διὰ

ble aux peuples. Il se fit sacrer à St. Denis en France par ce même Pape Etienne: en récompense cet usurpateur lui donna dans la Romagne domaines aux dépens des usurpateurs Lombards.

Voilà le premier Evêque devenu Prince. On conviendra sans peine que cette grandeur n'est pas des temps apostoliques. Aussi fut elle signalée par le meurtre, et par le carnage peu de temps après sous le Pape Etienne III. Le Clergé Romain partagé en deux partis inonda de sang la chaire de bois dans la quelle on pretend que St. Pierre avait prêché au peuple Romain. Il est vrai, qu'il n'est pas vraisemblable, que du temps de l'Empereur Tiberius un Galiléen ait prêché en chaire dans le forum Romanum, qu'il n'est vraisemblable qu'un Grec vint prêcher aujourd'hui dans le grand bazar de Stamboul. Mais enfin, il y avait à Rome du temps d'Etienne III. une chaire du bois, et elle fut entourée de cadavres sanglans.

Lorsque Charlemagne partit de la Germanie pour usurper la Lombardie, lorsqu'il eut privé ses neveux de l'heritage de leur père Pipin, lorsqu'il eut enfermé en prison ces enfans innocens, dont on n'entendit plus parler depuis; lorsque ses succès eurent couronné ce crime, lorsqu'il se fut fait reconnaître l'Empereur dans

τὰ καταστήσῃ εἰς τοὺς λαοὺς τὴν ἀρπαγὴν τοῦ αἰδέσιμον. Οὗτος ἐχρίσθη εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Ἁγίου Διονυσίου ἐν τῇ Φραγκίᾳ, ὑπὸ χειρὸς τοῦ εἰρημένου Πάπα Στεφάνου· καὶ εἰς ἀνταμοιβὴν, ἐχάρισεν εἰς τὸν χρίσαντα Πάπαν, ὁ ἄρπαξ βασιλεὺς, τὴν κυριότητα τινῶν χωρῶν ἐν τῇ Ῥωμανίᾳ (49), ἀπαλλοτριώσας αὐτὰς ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Λομβάρδων (50), οἱ ὅποιοι ἐξ ἀρπαγῆς καὶ αὐταὶ προλαβόντες τὰς ἐκυρίευσον (51).

Ἰδοὺ ὁ πρῶτος Ἐπίσκοπος, ὁ κατασταθεὶς ἡγεμὼν καὶ Δυναστικῆς (52). Θέλει ὁμολογήσει χωρὶς δυσκολίαν καθ' ἑνας, ὅτι τοῦτο τὸ μεγαλεῖον δὲν καταβαίνει ἀπὸ τοὺς χρόνους τοὺς Ἀποστολικούς. Ἔτι τὸ μεγαλεῖον αὐτὸ ἐλαμπρύνθη ὀλίγον ὕστερον μὲ τοὺς φόνους καὶ μὲ τὰς σφαγὰς, εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Πάπα Στεφάνου τοῦ Γ'. (53). Ὁ τότε κληρὸς τῆς Ῥώμης μεμερισμένος εἰς δύο φατρίας, ἐπεριλίμνασεν ἀπὸ αἵματα ἀνθρώπινα τὴν ξυλίνην Καθέδραν, ἀφ' ἧς (ὡς τρέχει γνώμη) ὁ Πέτρος εἶχε διδάξει τὸν λαὸν τῆς Ῥώμης τὸ τῆς πίστεως κήρυγμα. Ἀληθινὰ δὲν εἶναι πολλὰ πιθανόν, ὅτι ἐπὶ τῆς Αὐτοκρατορίας τοῦ Τιβερίου, ἓνας Γαλιλαῖος (54) ἐδίδασκεν ἀπὸ Καθέδρας εἰς τὸν φόρον τῆς Ῥώμης, καθὼς δὲν εἶναι πιθανόν, ὅτι ἓνας Γραικὸς τὴν σήμερον ἤθελε προβάλλῃ νὰ κηρύξῃ τὴν πίστιν εἰς τὸ μέγα Παζάρι τῆς Σταμπὸλ (55). Μὰ τέλος πάντων εὐρίσκετο εἰς τὴν Ῥώμην ἐπὶ Στεφάνου τοῦ Γ'. μία Καθέδρα ξυλίνη· καὶ ἡ Καθέδρα αὐτὴ ἐπερισωρεύθη κυκλόθεν ἀπὸ τετραυματισμένα καὶ κατεσφαγμένα ἀνθρώπινα πτώματα.

Ἀφ' οὗ ὁ Κάρολος ὁ Μάγνος ἐκίνησεν ἀπὸ τὴν Γερμανίαν, διὰ νὰ κατακυριεύσῃ τὴν Λομβαρδίαν· ἀφ' οὗ ἐγύμνωσε τοὺς ἀνεψιούς του ἀπὸ τὴν κληρονομίαν τοῦ Πατρὸς αὐτῶν τοῦ Πιπίνου (56)· ἀφ' οὗ κατέκλεισεν εἰς τὸ δεσμωτήριον τὰ ἄθωα καὶ ἄκακα αὐτὰ νήπια, τὰ ὅποια μετὰ ταῦτα δὲν ἠκούσθησαν πλέον τί ἐγίναν· ἀφ' οὗ ἡ εὐτυχὴς ἐκθασίς τῶν ἀρμά-

Rome, il donna encore de nouvelles Seigneries au Pape Leon III. qui lui mit dans l'Eglise de St. Pierre une couronne d'or sur la tête et un manteau de pourpre sur les épaules.

Cependant, remarquons, que ce Pape Leon III. encore sujet des Empereurs residens à Constantinople, n'osa pas sacrer un Allemand, tant ce vieux respect pour l'Empire Romain prévaloit encore. Ce n'était qu'une ceremonie de plus, mais elle était réputée, sainte, et on n'osait la faire. La foiblesse se joignait à l'audace de l'esprit, qui souvent n'ose franchir la seconde barrière après avoir abbatu la première.

Charlemagne fut toujours le maître dans Rome; mais dans la decadence de sa maison le peuple Romain reprit un peu sa liberté, et la disputa toujours contre l'Evêque, contre la maison de Toscanelle, contre les Gui de Spolette, contre les Bérengers et d'autres tyrans; jusqu'à ce qu'enfin l'imprudent Octavien Sporco qui le premier changea son nom à son avènement au Pontificat, appella Othon de Saxe en Italie. Ce Sporco est connu sous le nom de Jean XII. Il était fils de cette fameuse Marosie qui avait fait Pape son bâtard Jean XI. né de son inceste avec le Pape Sergius III. Jean XII. était patrice de Rome ainsi qu'Alberic son père dernier mari de Marosie. Ils tenaient cette dignité de l'Empereur Constantin Por-

των του, ἐστεφάνωσε τοῦτο τὸ ἀνόμημά του· ἀφ' οὗ ἔκαμε καὶ τὸν ἐγνώρισαν Αὐτοκράτορα μέσα εἰς τὴν Ῥώμην (57), τότε καὶ αὐτὸς μὲν ἐχάρισε νέας ἄλλας ἡγεμονίας καὶ κυριότητας εἰς τὸν Πάπαν Λέοντα Γ'. (58) ὁ δὲ Πάπας Λέων ἐφόρεσεν αὐτὸν ἐν τῷ Ναῷ τοῦ Ἁγίου Πέτρου, ἕνα στέφανον χρυσοῦν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, καὶ μίαν χλαμύδα πορφυρᾶν ἐπὶ τῶν ὤμων.

Ἄλλ' ὡς τόσον ἂς σημειώσωμεν, ὅτι ὁ Πάπας οὗτος ὁ Λέων ὁ Γ'. ὑπήκοος ὢν ἔτι τῶν Αὐτοκρατόρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, δὲν ἀπετόλμησε νὰ καθιερώσῃ εἰς Αὐτοκράτορα ἕνα Γερμανόν (59). Τόσον ἴσχυεν ἀκόμη τὸ πρὸς τὴν τῶν Ῥωμαίων Αὐτοκρατορίαν παλαιὸν σέβας, καὶ ἡ ἀρχαία εὐλάβεια. Τοῦτο δὲν ἤθελεν εἶναι παρὰ μία τελετὴ παραπάνω· μὰ ἡ τελετὴ αὐτὴ ἐνομιζέτο ἱερὰ καὶ ἁγία, ὅθεν δὲν ἐτόλμησαν νὰ τὴν ἐκτελέσουν. Ἡ δειλία ἐσουνάπτετο μὲ τὴν αὐθάδειαν τῆς ψυχῆς· ἡ ψυχὴ συχνὰ δειλιᾷ νὰ ἐπιχειρισθῇ τὴν ἔφοδον εἰς τὸν δεῦτερον πρόβολου, καὶ ἀφ' οὗ κατεδαφίσῃ τὸν πρῶτον.

Κάρολος ὁ Μάγνος ἐχρημάτιζε πάντοτε ὁ Κύριος καὶ ὁ ἐξουσιαστής τῆς Ῥώμης. Πλὴν, εἰς τὴν κλίσιν καὶ παρακμὴν τοῦ οἴκου αὐτοῦ (60), ὁ τῆς Ῥώμης λαὸς, ἐπανέλαβε μικρὴν τὴν ἰδίαν ἐλευθερίαν, καὶ περὶ τῆς ἐλευθερίας ταύτης διεφιλονείκησεν ἐπὶ πολὺ, καὶ ἀντέστη κατὰ τοῦ ἰδίου Ἐπισκόπου, κατὰ τοῦ οἴκου τῆς Τοσκανέλλας (61), κατὰ τοῦ Γουίδου τοῦ Σπολέτου (62), κατὰ τῶν Βερεγγαρίων (63), καὶ ἄλλων τυράννων· ἕως ὅπου τελευταῖον ὁ ἀσύνητος Ὀκταβιανὸς ὁ Σπόρκος (64), (ὅστις πρῶτος μετήλλαξε τὸ ὄνομά του εἰς τὸν ἐπὶ τῆς Παπικῆς ἀξίας προβιβασμὸν), προσεκάλεσε τὸν Ὄθωνα τῆς Σαξονίας εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ὁ Σπόρκος οὗτος εἶναι γνωστὸς ὑπὸ τῷ ὀνόματι Ἰωάννου τοῦ ΙΒ'. ἦτον δὲ υἱὸς τῆς διακωδωνισμένης Μαρασίας, ἡ Μαρούσας, ἣτις εἶχε καταστήσει Πάπαν τὸν νόθον τῆς Ἰωάννης τὸν ΙΑ'. τὸν ὁποῖον ἐγέννησεν

phirogonète; preuve évidente que les Romains au lieu de leur anarchie reconnoissaient toujours les Empereurs Grecs pour le vrais successeurs de Césars; mais dans leurs troubles ils avaient recurs tantôt aux Allemands, tantôt aux Hongrois, et se donnaient tour à tour plusieurs maitres pour n'en avoir aucun.

On sait comment le Roi d'Allemagne Othon appelé à Rome par ce Jean XII. et en suite trahi par lui, le fit déposer par ses crimes. Le procès verbal existe, il fait frémir.

Tous les Papes ses successeurs eurent à combattre les prétentions des Empereurs Allemands sur Rome, les anciens droits des Empereurs Grecs et jusqu'aux Sarrazins mêmes. Il ne furent puissans que par l'intrigue et par l'opinion du vulgaire, opinion qu'ils surent établir et dont ils surent toujours profiter.

Grégoire VII. qui à la faveur de cette opinion, et sur tout des fausses décrétales, marcha sur les têtes des Empereurs et des Rois, ne put jamais être le maitre dans Rome. Les Papes ne purent enfin avoir la

ἐξ αἰμομιξίας τῆς μετὰ τοῦ Πάπα Σεργίου τοῦ Γ'. Ἰωάννης ὁ IB' ἦτον Πατρικίος τῆς Ῥώμης, καθὼς καὶ Ἀλβερτίκιος ὁ πατὴρ αὐτοῦ, ὁ ἔσχατος ἀνὴρ τῆς Μαρούσας. Αὐτὸς εἶχε λαβὼν τὸ ἀξίωμα τοῦτο, ἀπὸ τὸν Αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον τὸν Πορφυρογέννητον (65). Ἀπόδειξις σαφεστάτη, ὅτι οἱ ἐκ Ῥώμης καὶ ἐν μέσῳ τῆς αὐτῶν ἀναρχίας, ἐγνώριζον πάντοτε ὡς ἀληθεῖς καὶ γνησίους διαδόχους τῶν Καισάρων τοὺς Γραικοὺς Αὐτοκράτορας. Ἄλλ' ἀνάμεσα εἰς τὰς ταραχὰς αὐτῶν καὶ τοὺς θορύβους κατέφευγον ποτὲ μὲν εἰς τοὺς Ἀλλαμανοὺς, ποτὲ δὲ εἰς τοὺς Οὐγκροὺς, καὶ ὑπέκυπτον ἐκ μεταβολῆς εἰς πολλοὺς αὐθέντας, διὰ τὰ μὴν ἔχουν οὐδένα.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀλλαμανίας ὁ Ὄθων προσκληθεὶς μὲν πρῶτον εἰς τὴν Ῥώμην ὑπὸ τοῦ εἰρημένου Ἰωάννου τοῦ IB', ἔπειτα δὲ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ προδοθεὶς (66), ἔκαμε καὶ τὸν ἐκάθηραν διὰ τὰ αὐτοῦ ἀνοσιουργήματα. Ἡ κατηγορία τῶν τούτου ἐγκλημάτων ἐπὶ λέξεως ἐτι σώζεται, καὶ φέρει φρίκην εἰς τοὺς ἀναγινώσκοντας (67).

Ἄπαντες οἱ Πάπαι οἱ τοῦ Ἰωάννου τούτου διάδοχοι εἶχον τὰ πολεμοῦν κατὰ τὸ αὐτὸ, καὶ τὰ προτεινόμενα δικαιολογήματα τῶν Ἀλλαμανῶν Αὐτοκρατόρων ἐπάνω τῆς Ῥώμης, καὶ τὰ ἀρχαῖα δικαιώματα τῶν Αὐτοκρατόρων τῶν Γραικῶν, καὶ μέχρι τέως καὶ αὐτοὺς τοὺς Σαρακηνοὺς (68). Ἡ δύναμις ἐκείνων καὶ ἐξουσία δὲν εἶχεν ἄλλα θεμέλια παρὰ τὸν δόλον καὶ τὴν ῥαδιουργίαν, καὶ τοῦ χυδαίου λαοῦ τὴν ὑπόληψιν. Ὑπόληψιν, τὴν ὁποίαν εὗρηκαν αὐτοὶ τὸν τρόπον τὰν στερεώσουν, καὶ ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἤξευραν πάντοτε πῶς τὰ ὠφεληθοῦν.

Γρηγόριος ὁ Γ'. (69), ὅστις μὲ τὴν βοήθειαν ταύτης τῆς ὑπόληψεως καὶ πλέον ἐτι μὲ τὸ μέσον τῶν ψευδοδεκρεταλίων (70) ἐπεριπάτησεν ἐπάνω εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν Αὐτοκρατόρων καὶ τῶν Βασιλέων, δὲν ἐδυνάθη μ' ὄλα ταῦτα, τὰ κατα-

souveraineté de cette ville que lorsqu'ils se furent emparés du Môle d'Adrien appelé depuis St. Ange, qui avait toujours appartenu au peuple ou à ceux qui le représentaient.

La vraie puissance de Papes et celles des Evêques d'Occident ne s'établit en Allemagne, que dans l'intègre et l'anarchie, vers le temps de l'élection de Rodolph de Habsbourg à l'Empire; ce fut alors que les Evêques Allemands furent véritablement Souverains.

Jamais rien de semblable ne s'est vu dans l'Eglise Grecque. Elle fut toujours soumise aux Empereurs jusqu'au dernier Constantin; et dans le vaste Empire de la Russie elle est entièrement dependante du pouvoir suprême. On n'y connoit pas plus qu'en Angleterre la distinction des deux puissances; l'autel est subordonné au trône; et ces mots même les deux puissances y sont un crime de lèse Majesté. Cette heureuse subordination est la seule digue qu'on ait pu opposer aux querelles théologiques et aux torrens de sang que ces querelles ont fait répandre dans les Eglises d'Occident depuis l'assassinat de Priscillien jusqu'à nos jours.

σταθῆ ποτὲ ὁ Κύριος καὶ ὁ ἐξουσιαστὴς μέσα εἰς τὴν Ῥώμην (71). Οἱ Πάπαι δὲν ἠμπόρεσαν τελευταῖον νὰ ἀποκτήσουν τὴν ὑπερτάτην καὶ ἀπόλυτον Κυριαρχίαν ταύτης τῆς Πόλεως, παρὰ ἀφ' οὗ κατεκυρίευσαν τὸν Λόφον τοῦ Ἀδριανοῦ, τὸν ὀνομασθέντα εἰσέπειτα τοῦ Ἁγίου Ἀγγέλου. Τὸ φρούριον τοῦτο ἀνῆκε πάντοτε εἰς τὸ πλῆθος, ἢ εἰς τοὺς Δημάρχους, οἱ ὁποῖοι ὡς ἐκ προσώπου τοῦ πλῆθους τὸ ἐξουσίαζον.

Ἡ ἀληθὴς δυναστεία τῶν Πάπων, καὶ τῶν ἄλλων Ἐπισκόπων τῆς Δύσεως δὲν ἐστηρίχθη εἰς τὴν Ἀλλαμανίαν, παρὰ εἰς τὸ ἀναμεταξὺ τῆς τοῦ Κράτους διακοπῆς, καὶ τῆς Ἀναρχίας, κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἐκλογῆς Ῥοδόλφου τοῦ Ἀδελβούργου ἐπὶ τῆς Αὐτοκρατορίας (72). Αὐτὸς εἶναι ὁ καιρὸς, καθ' ὃν οἱ τῆς Ἀλλαμανίας Ἐπίσκοποι κατέστησαν ἀληθῶς ἀπόλυτοι Κυρίαρχοι.

Ποτὲ παρόμοιόν τι δὲν εἶδεν ὁ Κόσμος εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Γραικῶν. Αὐτὴ πάντοτε διεφύλαξε τὴν προσήκουσαν ὑποταγὴν εἰς τοὺς Αὐτοκράτορας, ἕως εἰς τὸν ἔσχατον Κωνσταντῖνον (73). Καὶ εἰς τὴν ὑπερμεγέθη Αὐτοκρατορίαν τῶν Ῥώσσιων ἡ Ἐκκλησία ὅλως δι' ὅλου ἐξήρτηται ἀπὸ τὴν ὑπερτάτην τοῦ Κρατοῦντος δύναμιν (74). Ἡ διαίρεσις καὶ ἀντιδιασολῆ τῶν δύο ἐξουσιῶν καὶ δυνάμεων ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ προσώπῳ, καθὼς καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν, καὶ αὐτοῦ εἶναι ἀνήκουστος, καὶ ἀγνώριστος. Ἡ τράπεζα σώζει τὴν δικαίαν ὑποταγὴν εἰς τὸν θρόνον, καὶ τὰ λόγια ταῦτα (δύο ἐξουσίαι) εἶναι καὶ αὐτὰ προφερόμενα ἓνα ἔγκλημα καθοσιώσεως. Αὕτη ἡ μακαρία ὑποταγὴ εἶναι τὸ μόνον ἀντίφραγμα, τὸ ὁποῖον ἴσχυσε νὰ ἀπαντήσῃ τὰς θεολογικὰς αἰτιάσεις, καὶ τοὺς χειμάρρους τῶν αἱμάτων, ὅσα αἱ αἰτιάσεις αὗται ἔκαμαν καὶ ἐχύθησαν εἰς τὰς Ἐκκλησίας τὰς Δυτικὰς ἀπὸ τὴν ληστρικὴν φονοκτονίαν τοῦ Πρισκυλλιανοῦ (75) ἕως τῶν ἡμερῶν μας.

Personne n'ignore comme, au seizième siècle, la moitié de l'Europe, lassée des crimes d'Alexandre VI. de l'ambition de Jule II. des extorsions de Leon X, de la vente des indulgences, de la taxe des pechés, des superstitions et des friponneries de tant de moines, secoua enfin le joug appesanti depuis long temps. Les Grecs avaient enseigné l'Eglise d'Occident, les Protestans la reformèrent.

Je ne prétends point parler ici des dogmes qui divisent les Grecs, les Romains, les Evangeliques les Réformés et d'autres communions. Je laisse ce soin a ceux qui sont éclairés d'une lumière divine. Il faut l'être sans doute pour bien favoir si le St. Esprit procede par spiration du père et du fils, ou du fils seulement; lequel fils étant engendré et n'étant point fait ne peut pourtant engendrer. Il n'y a qu'une révelation qui puisse apprendre clairement aux Saints comment on mange le fils en corps et en ame dans un pain qui est anéanti, sans manger ni le père ni le St. Esprit, ou comment le corps et l'ame de Jesus sont incorporés au pain, ou comment on mange Jesus par la foi. Ces questions sont si divines qu'elles ne devraient point mettre la discorde entre ceux qui ne sont qu'hommes, et qui doivent se borner à vivre en frères et à cultiver la raison et la justice sans se persecuter pour des mistères, qu'ils ne peuvent entendre.

Εἶναι γνωστὸν εἰς τοὺς πάντας, ὅτι κατὰ τὸν ΙΖ'. Αἰῶνα τὸ ἡμισυ τῆς Εὐρώπης βεβαρυμένοι ἤδη ἀπὸ τὰ ἀνοσιουργήματα Ἀλεξάνδρου τοῦ σ'. (76), ἀπὸ τὴν ἔπαρσιν Ἰουλίου τοῦ Β'. (77), ἀπὸ τὰς ἀδίκους καὶ βιαιὰς φορολογίας Λέοντος τοῦ Ι'. (78), ἀπὸ τὴν ἐκπώλησιν τῶν Ἰνδουγενεζιῶν (79), ἀπὸ τὴν χρηματικὴν ἐκτίμησιν τῶν ἀμαρτημάτων (80), ἀπὸ τὰς δεισιδαιμονίας καὶ πανουργίας τοσοῦτων Μοναχῶν, ἀπέσεισαν τελευταῖον τὸν ζυγόν, ἀπὸ τὸν ὁποῖον πρὸ καιροῦ τοσοῦτου κατεπιέζοντο. Οἱ Γραικοὶ εἶχαν διδάξει τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Δύσεως, οἱ Προτεστάντες τὴν ἀνεμόφωσαν (81).

Δὲν ἔχω σκοπὸν νὰ διαλάβω ἐδῶ περὶ τῶν δογμάτων, τὰ ὁποῖα διασχίζουσι τοὺς Γραικοὺς, τοὺς Ῥωμάνους, τοὺς Εὐαγγελικοὺς (82), τοὺς Ρεφορμάτους (83) καὶ τὰς λοιπὰς κοινωνίας (84). Ἀφίνω ταύτην τὴν φροντίδα εἰς ὅσους εἶναι πεφωτισμένοι ἀπὸ τὰς ἀκτῖνας μιᾶς θειοτέρας ἐλλάμπφως· καὶ ἀνάγκη εἶναι ἐξάπαντος νὰ μετέχη τοιοῦτου φωτός, ὅστις θέλει σαφῶς νὰ κατανοήσῃ (85), ἂν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται κατὰ πνεῦσιν ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς, ἢ ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ· καὶ πῶς ὁ Υἱὸς γεννητὸς ὢν, οὐ ποιητὸς, δὲν ἔχει τὸ γεννᾶν. Μία θεόπεμπτος Ἀποκάλυψις (86) ἠμπορεῖ μόνον νὰ διδάξῃ καθαρῶς τοὺς ἁγίους, τίνι τρόπῳ ἐσθίεται ὁ Υἱὸς ἐν σώματι καὶ ψυχῇ δι' ἐνὸς ἄρτου, ὁποῦ εἰς τὸ μηδὲν οἴχεται, καὶ δὲν ἐσθίεται οὔτε ὁ Πατὴρ, οὔτε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον; ἢ τίνι λόγῳ τὸ σῶμα, καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ Κυρίου συνσωματοῦνται τῷ ἄρτῳ; ἢ πῶς ἐσθίεται ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς διὰ πίστεως; τὰ τοιαῦτα ζητήματα εἶναι τόσον ὑπερφυῆ καὶ θεία, ὁποῦ δὲν ἔπρεπε ποτὲ νὰ ἀνάπτουν τὴν ἔριν καὶ τὴν διχόνοιαν (87) μεταξὺ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι δὲν εἶναι παρὰ ἀπλῶς μόνον ἄνθρωποι, καὶ οἱ ὁποῖοι ἔπρεπε νὰ περιορισθοῦν εἰς τοῦτο, εἰς τὸ νὰ ζοῦν ὡς ἀδελφοὶ, καὶ νὰ ἐξασκοῦν τὸν λόγον καὶ τὴν δι-

Tout ce que j'oserais dire en respectant les Evêques de toutes les communions, c'est que ceux qui iraient à pied de leur maison à l'Eglise prêcher la charité et la concorde, ressembleraient peut-être plus aux Apôtres, au moins à l'extérieur, que ceux qui diraient quelques mots dans une messe en musique en quatre parties, entourés de hallebardiers et de mousquetaires, et qui ne sortiraient de l'Eglise qu'au son des tambours et des trompettes.

Je me garderai bien d'examiner si celui, nâquit dans une étable entre une bœuf et une ane, qui vécut et qui mourut dans l'indigence, se plait plus à la pompe et aux richesses de ses ministres, qu'à leur pauvreté et à leur simplicité. Nous ne sommes plus au temps des Apôtres; mais nous sommes toujours au temps des citoyens; il s'agit de leurs droits, de la liberté naturelle, de l'exécution des lois solennelles, de la foi des sermens, de l'intérêt du genre humain. Tout cela existait avant qu'il y eût des prélats, et existera encore si jamais (ce qu'à Dieu ne plaise) on a le malheur de se passer des prélatures. Les dignités peuvent s'abolir, les sectes peuvent s'éteindre; le droit des gens est éternel.

και σύννην, χωρίς να διώκονται και να κατατρέχονται ὑπ' ἀλλήλων διὰ μυστήρια, τὰ ὁποῖα δὲν ἤμποροῦν νὰ κατανοήσωσιν.

Ὅλον ἐκεῖνο ὁποῦ ἐγὼ ἤθελα τολμήσω νὰ εἰπῶ πρὸς τοὺς Ἐπισκόπους πασῶν τῶν κοινωσιῶν (φυλάττων πρὸς αὐτοὺς τὸ προσῆκον σέβας καὶ τὴν εὐλάβειαν) εἶναι τοῦτο: ὅτι ἐκεῖνοι ἐξ αὐτῶν, οἱ ὁποῖοι ἤθελαν ὑπάγουν περιπατοῦντες περὶ τὸν λαὸν τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ὁμόνοιαν, ἤθελαν παρομοιάζουσαν ἴσως πολὺ περισσώτερον (τοῦλάχιστον κατὰ τὰ ἔκτος) μὲς τοὺς Ἀποστόλους, παρὰ ἐκεῖνοι ὁποῦ ἤθελαν ἐκφωνοῦν ὀλίγα λόγια εἰς μίαν λειτουργίαν ὑπὸ τὸν ἦχον τῶν μουσικῶν ὀργάνων μιᾶς τετραμεροῦς συμφωνίας, περιστοιχούμενοι ὑπὸ δορυφόρων καὶ μοσκεταρίων, καὶ ὁποῦ μετὰ τὴν πομπικὴν τελετὴν δὲν ἤθελαν ἐξέρχονται τῆς Ἐκκλησίας, πάρεξ ἐκ κυμβάλοις εὐχόις, καὶ ἀλαλαγμοῦ, καὶ ἐν φωνῇ σάλπιγγος.

Ἐγὼ δὲν θέλω νὰ ἐξετάσω, ἂν ἐκεῖνος ὁποῦ ἐγεννήθη ἐπάνω εἰς μίαν φάτνην, ἐν μέσῳ ἐνὸς βοῦς καὶ ἐνὸς ὄναριου, καὶ ὁποῦ ἔζησε καὶ ἀπέθανεν εἰς τὴν χρείαν καὶ εἰς τὴν ἔνδειαν, ἀρέσκειται καὶ ἐπευδοκεῖ περισσώτερον εἰς τὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ εἰς τὰ πλούτη τῶν ἰδίων ὑπηρετῶν, ἢ εἰς τὴν πτωχείαν τούτων καὶ τὴν ἀπλότητα. Ἡμεῖς δὲν εἴμεθα πλέον εἰς τοὺς καιροὺς τῶν Ἀποστόλων· ἀλλ' ἡμεῖς εἴμεθα πάντοτε εἰς τοὺς καιροὺς τῶν συμπολιτευομένων. Ὁ λόγος εἶναι περὶ τῶν δικαιωμάτων, ὅσα εἰς τούτους ἀνήκουσι, περὶ τῆς φυσικῆς ἐλευθερίας, περὶ τῆς τηρήσεως τῶν πανδήμων νόμων, περὶ τῆς πίστεως καὶ φυλακῆς τῶν ὄρκων, περὶ τῶν διαφορόντων ἀπλῶς τῷ γένει τῷ ἀνθρωπίνῳ. Ὅλα αὐτὰ ἦσαν εἰς τὸν κόσμον πρὶν κατασταθοῦν οἱ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς διατάξεως προεστῶτες καὶ πρόεδροι· καὶ ὅλα θέλει μένουσαν ἀκόμι, ἂν ἐξ ἀτυχίας αἱ τοιαῦται ποτὲ προεδρεῖαι καὶ προστασίαι φανοῦν

F A I T.

La religion Chretienne ne pénétra que très tard chez les Sarmates. La nation était guerrière et pauvre. Le zèle des missionnaires la respecta. La Pologne proprement dite ne fut chrétienne qu'à la fin du dixième siècle. Boleslas en l'an 1001. de notre ère vulgaire fut le premier Roi Chrétien; et il signala son Christianisme en faisant crever les yeux au Roi de Boheme.

Le grand Duché de Lithuanie vaste país fait presque la moitié de la Pologne entière ne fut chretien, que dans le quinzième siècle; après que Jagellon grand Duc de Lithuanie eut épousé la Princesse Edwige au quatorzième en 1387. a condition qu'il serait de la Religion de la Princesse, et que la Lithuanie serait jointe a la Pologne.

On demandera de quelle religion étaient tous ces peuples avant qu'ils fussent Chêtiens. adoraient Dieu sous d'autres noms, d'autres emblèmes, d'autres rites; on les appelait Payens. La grâce de Jésus Christ qui est venu pour tout le monde leur avait été resusée ainsi qu'a plus des trois quarts de la terre. Leur temps

T A Γ E N O Μ E Ν A.

(ὁ μὴ γένοιτο!) περιτταί (88). Τὰ ἀξιώματα ἤμπορουν νὰ καταργηθοῦν, τὰ περὶ τῶν πιστευτέων διάφορα φρονήματα ἤμπορουν νὰ παύσουν, τὸ δικαίωμα τῶν Ἐθνῶν εἶναι αἰώνιον.

Ἡ εἰς Χριστὸν πίστις ἀργοπόρησε πολὺ νὰ διαδοθῆ εἰς τοὺς Σαρμάτας (89). Τὸ ἔθνος ἦτον πολεμικὸν καὶ ἦτον πτωχόν· ὁ ζῆλος τῶν Μισσιοναρίων (90) τὸ ἐδυσωπήθη. Ἡ Πολονία ἡ ἰδίως οὕτω λεγομένη (91) δὲν ἐχριστιάνισεν εἰμὴ περὶ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου αἰῶνος. Βολέσλαος ἐν ἔτει 1001 τῆς κοινῆς τῶν ἀπὸ Χριστοῦ χρόνων ἐξαριθμῆσεως (92) ἐχρημάτισεν ὁ πρῶτος Βασιλεὺς Χριστιανὸς (93)· οὗτος διελάμπρυνε, καὶ κατέστησεν ἐπίσημον τὸν ἑαυτοῦ Χριστιανισμόν, μὲ τὸ νὰ ἔκαμε νὰ ἐξορούξουν τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ Βασιλέως τῆς Βοεμίας (94).

Τὸ μέγα Δουκάτον τῆς Λιθουανίας, Ἐπαρχία εὐρυχωροτάτη, καὶ σχεδὸν τὸ ἡμισυ τῆς ὀλοσχεροῦς Πολονίας, δὲν ἐδέχθη τὴν τοῦ Χριστοῦ πίστιν, εἰμὴ κατὰ τὸν δέκατον πέμπτον τῆς Ἐκκλησίας αἰῶνα, ἀφ' οὗ ἱαγγελόnius ὁ τῶν Αἰτουάνων μέγας Δουξ ἐνουμφεύθη εἰς τὸν δέκατον τέταρτον, ἔτει 1387, τὴν Βασιλίδαν Ἐδβιγίαν, ἐπὶ συμφωνίᾳ, ὅτι αὐτὸς μὲν ἠσπάζετο τῆς Βασιλίδος τὴν πίστιν, ἡ δὲ Αἰτουανία ἔμελλε νὰ μένη εἰς τὸ ἐξῆς ἠνωμένη μὲ τὴν Πολονίαν εἰς ἑνὸς Κράτους καὶ μιᾶς Δυναστείας συγκρότησιν.

Θέλει ἐρωτήσῃ τις ἴσως, καὶ ποία ἦτον ἄρα γε ἡ θρησκεία ὄλων αὐτῶν τῶν Ἐθνῶν πρὶν χριστιανίσουν; Αὐτοὶ προσκυνούοντες τὸν Θεὸν (95) ὑπὸ ἄλλοις ὀνόμασιν, ἄλλοις συμβόλοις, ἄλλαις τελεταῖς, ὀνομάζοντο Ἐθνικοὶ (96). Εἰς τὴν χάριν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἐλθόντος τὸν κόσμον ἅπαντα

n'était pas venu; toutes leurs générations étaient livrées au flammes éternelles; du moins c'est ainsi qu'on pense à Rome ou ce qu'on feint d'y penser. Cette idée est grande: tu seras puni a jamais si tu ne pense pas sur le bord du Volga ou du Gange comme je pense sur le bord de l'Anio. On ne peut porter ses vues plus haut et plus loin.

Il arriva un grand malheur a ceux nouveaux Chrétiens au seizième siècle. L'hérésie pénétra chez eux; et comme l'hérésie damne les hommes encore plus que le paganisme, le salut des Polonois était en grand danger. Ces Hérétiques se disaient enfans de la primitive Eglise, et on les appelait novateurs; ainsi on ne pouvait convenir des qualités.

Outre ces réformés d'Occident, il y avait beaucoup de Grecs d'Orient. Ces Grecs étaient répandus dans cinq provinces de la Lithuanie converties autrefois a la foi Grecque, et annexées depuis a la Pologne. Ils n'était pas a la vérité aussi damné que les Evangeliques et les réformés; mais enfin ils l'étaient, puis qu'ils ne reconnoissaient pas l'Evêque de Rome comme le maître du monde entier.

σῶσαι, δὲν ἦσαν ἀκόμι κλητοί (97). καθὼς εἰσέτι καὶ νῦν δὲν ἔτυχον τῆς τοιαύτης κλήσεως τὰ τρία καὶ ἐπέκεινα τῆς οἰκουμένης τεταρτημόρια (98). Ὁ καιρὸς αὐτῶν ἀκόμι δὲν εἶχεν ἔλθῃ. Ἀπασαὶ ἐκείνων αἱ προλαβοῦσαι γενεαὶ ἦσαν παραδεδομένοι εἰς τὰς φλόγας τὰς αἰωνίους. Οὕτω τοῦλάχισον οἱ ἐκ τῆς Ῥώμης φρονοῦσιν, ἢ πλάττονται, ὅτι φρονοῦσιν (99). Ἡ ἰδέα αὕτη εἶναι μεγάλη: Σὺ μέλλεις νὰ κολάζῃσαι αἰωνίως, εἰάν Σὺ δὲν φρονῆς εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Βόλγα (100) ποταμοῦ, ἢ τοῦ Γάγγου (101), καθὼς ἐγὼ φρονῶ εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Ἀννίου (102). Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπερβιβάσῃ ἄνθρωπος τοὺς ἰδίους λογισμοὺς ὑψηλότερα καὶ μακρότερα (103).

Ἐπὶ τοῦ δεκάτου ἔκτου αἰῶνος συνέβη εἰς τοὺς νεοφωτιστοὺς τούτους Χριστιανοὺς μία συμφορὰ μεγάλη· ἐπροχώρησε παρ' αὐτοῖς ἡ αἵρεσις (104), καὶ ἐπειδὴ ἡ αἵρεσις δείχνει ἀξιοκατακρίτους τοὺς ἀνθρώπους περισσότερον ἔτι παρὰ ἡ Ἐθνικὴ ἀσέβεια, διὰ τοῦτο ἡ τῶν Πολόνων σωτηρία εὐρίσκετο εἰς μέγαν κίνδυνον. Αὐτοὶ οἱ Αἰρετικοὶ ἐλέγοντο τὰ τέκνα τῆς πρωτογόνου παλαιᾶς Ἐκκλησίας, ὅθεν τοὺς ὠνόμαζον νεωτεροποιούς καὶ καινοτόμους, καὶ ἔτρεχον διάφοροι γνῶμαι καὶ κρίσεις, περὶ τοῦ, ποῖα ἄρα ἦσαν τὰ φρονήματα, τὰ ὁποῖα ἐκεῖνοι ἐπρέσβευον..

Παρεκτὸς τούτων τῶν Ῥεφορμάτων τῆς Δύσεως, εὐρίσκοντο ἀνάμεσα εἰς τοὺς Πολόνους καὶ πολλοὶ ἔτι ἐκ τῶν Γραικῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἀπλωμένοι εἰς πέντε ἐπαρχίας τῆς Λιτουανίας, αἱ ὁποῖαι Ἀνατολικαὶ μὲν ἐξ ἀρχῆς ἦσαν κατὰ τὰ δόγματα, τὴν τῶν Γραικῶν πίστιν δεξάμεναι, ἐσυνήθησαν δὲ μετέπειτα μετὰ τῆς Πολονίας. Ἀληθὲς εἶναι, ὅτι οἱ Γραικοὶ οὗτοι δὲν ἦσαν τόσον ἀξιοκατάκριτοι παρὰ τοῖς Πολόνους, καθὼς οἱ Εὐαγγελικοὶ καλούμενοι, καὶ οἱ Ῥεφορματοὶ. Τελευταῖον ὁμως καὶ αὐτοὶ κατάδικοι ἐκρίνοντο, ἐπειδὴ δὲν ἐγνώ-

Il est à remarquer que ces provinces Greques et la Pologne proprement dite, et la Lithuanie et la Russie sa voisine, avaient été converties par des Dames, ainsi que la Hongrie et l'Angleterre. Cette origine devait faire esperer de la tolérance, de l'indulgence, de la bonté, des mœurs douces et faciles. Il en arriva tout autrement.

Les Evêques de Pologne sont puissans ; il n'aimaient pas à voir leur troupeau diminuer. Outre ces Evêques il y avait toujours à Varsovie un Nonce du Pape. Ce Nonce tenait le lieu de grand Inquisiteur, et son tribunal était très redoutable. Les Grecs, les Evangeliques et Réformés, et les Unitaires qui survinrent, tout fut persecuté. Le contrain les d'entrer, fut employé dans toute sa rigueur. C'est un chose admirable que ce contrain les d'entrer, qui n'est dans l'Evangile qu'une invitation pressante à souper, ait toujours servi de pretexte a l'Eglise Romaine pour faire mourir les gens de faim. Les Evêques ne manquaient pas d'excommunier tout gentil-homme du rite Grec ou de la communion Protestante; et par un abus étranger, mais ancien cette excommunication les privait dans les diètes de voix active et passive. L'excommunication peut priver un homme de la dignité de Marguillier, et même du Paradis. Mais elle ne doit pas s'étendre sur les effets civils. Un Prince de l'Empire, un Electeur, qu'un Evêque ou un Chapitre excommunierait, n'en serait pas moins Prince de l'Empire. On

ρίζον τὸν τῆς Ῥώμης Ἐπίσκοπον, ὡς Κυριάρχην καὶ Κράντορα τοῦ παντὸς Κόσμου.

Εἶναι σημειῶδες, ὅτι αἱ Γραικικαὶ αὐταὶ Ἐπαρχίαι, καὶ ἡ ἰδίως λεγομένη Πολονία, καὶ ἡ Λιτουανία δὲ, καὶ ἡ Ῥωσσία ἔτι ἡ γειτονεύουσα, ὅλαι αὐταὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὴν εὐσέβειαν διὰ γυναικῶν (105), καθὼς καὶ ἡ Οὐγκρία, καὶ ἡ Ἀγγλία. Ἀπὸ μίαν τοιαύτην πηγὴν, ἔπρεπε νὰ ἐλπίσῃ τινὰς ἀνοχὴν καὶ συγγνώμην καὶ ἐπιείκειαν μετὰ χρηστοθείας καὶ ἡμερότητος· συνέβη ὁμῶς ὅλον τὸ ἐναντίον.

Οἱ Ἐπίσκοποι τῆς Πολονίας εἶναι ἰσχυροὶ καὶ μεγαλοδύναμοι· Αὐτοὶ δὲν ὑπέφεραν νὰ βλέπουν τὰ ποιμίαιά των ὀλιγοστεύοντα. Ἐκτὸς τούτων τῶν Ἐπισκόπων, εὐρίσκετο πάντοτε εἰς τὴν Βαρσοβίαν καὶ ἓνας Ἀποκρισιάρχιος (106) τοῦ Πάπα. Αὐτὸς ὁ Ἀποκρισιάρχιος ἐπέτρεχε τόπον καὶ ἀντὶ μεγάλου Ἐξεταστοῦ (107), καὶ τὸ δικαστήριον αὐτὸ ἦτον φοβερώτατον. Οἱ Γραικοὶ οἱ Εὐαγγελικοὶ, καὶ οἱ Ρεφορμάτοι, καὶ οἱ ἐπιγενομένοι ὕστερον Οὐνιτάριοι (108), ὅλοι ἐδοκίμασαν τὸν διωγμὸν. Τό: ἀνάγκασον αὐτοὺς εἰσελθεῖν, ἐτέθη εἰς ἔργον μὲ ὄλην τὴν αὐστηρότητα. Εἶναι πρᾶγμα παράδοξον, ὅτι τοῦτο τό: ἀνάγκασον αὐτοὺς εἰσελθεῖν (109), τὸ ὁποῖον εἰς τὸ Εὐαγγέλιον ἄλλο δὲν εἶναι, παρὰ μία δραστήριος πρόσκλησις εἰς ἓνα συμπόσιον, ἔγινε πάντοτε πρόφασις εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ῥώμης διὰ νὰ λιμοκτονῇ τὰ πλήθη. Οἱ Ἐπίσκοποι δὲν ἔλειπον νὰ ἀφορίζουν κάθε εὐγενῆ Ἄνδρα καὶ Εὐπατρίδην, ὅταν ἦτον ἐκ τῆς κοινωνίας τῶν Γραικῶν, ἢ τῶν Προτεστάντων· καὶ διὰ μίαν κατάχρησιν ἀλλόκοτον μὲν, ὁμῶς παλαιάν, αὐτὸς ὁ ἀφορισμὸς ἀπεγύμνωνε τὸν ἀφορισθέντα εἰς τὰς Ἀριστοκρατικὰς Διαίτας (110), ἀπάσης ψήφου καὶ ἐνεργητικῆς καὶ παθητικῆς (111). Ὁ ἀφορισμὸς ἤμπορεῖ νὰ ἐστερήσῃ τὸν ἀφοριζόμενον ἀπὸ τὴν ἐπιστασίαν μιᾶς Ἐκκλησιαστικῆς

peut juger par cette seule oppression combien les Dissidens était vexés par les tribunaux ecclésiastiques; il suffit de dire qu'ils étaient jugés par leurs ennemis.

Sigismond Auguste le dernier des Jagellons fit cesser ce devot scandale. Sa probité lui persuada qu'il ne faut persecuter personne pour la religion. Il se souvint que Jésus-Christ avait enseigné et non opprimé. Il comprit que l'oppression ne pouvait faire naître que des guerres civiles entre des gentils-hommes égaux: il fit plus dans la diète solennelle de Vilna le 16 Juin 1563, il anéantit toute difference qui pourrait jamais naître entre les citoyens pour cause de Religion. Voici les paroles essentielles de cette loi devenue fondamentale.

« A compter de puis ce jour, non seulement les Nobles et Seigneurs avec leurs descendants, qui appartiennent à la communion Romaine, et dont les ancêtres ont obtenu aussi des lettres de noblesse dans le Royaume de Pologne, mais encore en géné-

Ἐπιτροπείας, καὶ προσέτι ἀπὸ τὸν Παράδεισον, ἀλλ' αὐτὸς δὲν πρέπει ποτὲ νὰ ἀπλώνεται καὶ εἰς τὰ πράγματα τὰ πολιτικά. Ἐνας Πρίγκιψ τῆς Αὐτοκρατορίας (112), ἕνας Ἐλέκτωρ (113) τὸν ὁποῖον ἢ ἕνας Ἐπίσκοπος, ἢ μία Ἐκκλησιαστικὴ Σύναξις ἤθελεν ἀφορίση, δὲν ἤθελεν εἶναι διὰ τοῦτο μετὰ τὸν ἀφορισμὸν ὀλιγώτερον παρὰ πρὸ τοῦ ἀφορισμοῦ τῆς Αὐτοκρατορίας Πρίγκιψ. Εὐκόλον εἶναι νὰ κρίνη τινὰς ἐκ μόνης τῆς τοιαύτης βίας, πόση ἐγένετο εἰς τοὺς ἐν Πολονίᾳ διαφωνοῦντας ἢ παρὰ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Κριτηρίων καταδυναστεία τε καὶ ἐπήρεια! φθάνει νὰ εἰπῇ τινὰς, ὅτι οἱ διαφωνοῦντες ἐκρίνοντο ἀπὸ τοὺς ἰδίους ἐχθροὺς των.

Σιγισμουῦνδος ὁ Αὐγούστος, ὁ ἔσχατος τῆς σειρᾶς τῶν Ἰαγελλονίων ἔκαμε καὶ ἔπαυσεν αὐτὸ τὸ εὐλαβερὸν σκάνδαλον. ὡς ἐπιεικῆς αὐτὸς καὶ φιλόγαθος ἐπέειθετο, ὅτι δὲν εἶναι δίκαιον οὐδεὶς ποτὲ νὰ καταδιώκεται διὰ τὴν ἑαυτοῦ θρησκείαν. Ἐνθυμήθη, ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐδίδαξε, δὲν ἐκαταδυναστεύσεν· ἐσυλλογίσθη, ὅτι ἡ καταδυναστεία καὶ ἡ βία ἄλλο δὲν ἤμπορεῖ νὰ γεννήσῃ, παρὰ ἐμφυλίους πολέμους μεταξὺ ἀνδρῶν εὐγενῶν καὶ ἰσοτίμων· ὅθεν εἰς τὴν πάνδημον τῆς Βίλνας (114) Δίαιταν, Ἰουνίου 16. τοῦ 1563, ἐνομοθέτησεν, ὅτι ἅπασαι αἱ διαφοραὶ, αἱ ἀναφνόμεναι μεταξὺ τῶν συμπολιτευομένων ἐξ ἀφορμῆς τῆς θρησκείας, νὰ εἶναι ἐφεξῆς εἰς τὸ διηρηκῆς, καὶ νὰ λογίζωνται ὡς τὸ μηδέν. Ἰδοὺ καὶ ἐπὶ λέξεως τὶ κατὰ τὸ οὐσιῶδες τῆς ὑποθέσεως διαγορεύει αὐτὸς ὁ νόμος, ὁ ὁποῖος ἤδη κατέστη ἕνας νόμος θεμελιώδης.

« Ἀπὸ τῆς σήμερον ἡμέρας καὶ εἰς τὸ ἐξῆς, οὐ μόνον οἱ εὐγενεῖς καὶ ἄρχοντες μετὰ τῶν ἀπογόνων αὐτῶν, οἱ ἐκ τῆς Ῥωμάνιας ὄντες κοινωνίας, τῶν ὁποίων οἱ πρόγονοι ἔτυχον ἐγγράφου προνομίου εὐγενείας ἐν τῇ Πολωνικῇ Βασιλείᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν γένει πάντες, ὅσοι τοῦ ἵππικοῦ τάγματος, καὶ εὐ-

» ral tous ceux qui sont de l'ordre Equestre, et des
 » Nobles, soit Lithuanies, soit Russes d'origine, pour
 » vu qu'ils fassent profession du Christianisme, quand
 » même leurs ancêtres n'auraient pas acquis les droits
 » de noblesse dans le Royaume de Pologne doivent
 » jouir dans toute l'Etendue du Royaume de tous les
 » privilèges, libertés et droits de noblesse à eux ac-
 » cordés, et en jouir à perpetuiié en commun.

» On admettra aux dignités du Sénat et de la Cou-
 » ronne, à toutes les charges nobles, non seulement
 » ceux qui appartiennent à l'Eglise Romaine, mais
 » aussi tous ceux, qui sont de l'ordre Equestre, pour
 » vu qu'ils soient Chrétiens nul ne sera exclu,
 » pourvu qu'il soit Chrétien.

La diète de Grodno en 1568, confirma solemnel-
 lement les statuts, et elle ajouta, pour rendre la loi,
 s'il était possible, encore plus claire, ces mots essen-
 tiels: de quelque communion ou confes-
 sion que l'on soit.

Enfin dans la diète d'union encore plus célèbre te-
 nue à Lublin en 1569, diète qui acheva d'incorporer
 pour jamais le grand Duché de Lithuanie à la Cou-
 ronne, on renouvella ou confirma de nouveau cette
 loi humaine, qui regardait tous les Chrétiens comme
 des frères, et qui devait servir d'exemple aux autres
 nations.

Après la mort de Sigismond Auguste, ce héros de
 la tolérance; la republique entière confédérée en
 1573, pour l'élection d'un nouveau Roi, jura de ne re-
 connaître que celui qui ferait serment de maintenir

» γενεΐα διαπρέποντες, οΐτε Λιτουανοΐ, εΐτε εκ τῶν Ρώσσω
 » ἔχοντες τὴν καταβολὴν (μόνον νὰ ἐπαγγέλλωνται τὸν χρι-
 » στιανισμόν·) καὶ ἂν ἀκόμι οἱ πρόγονοι αὐτῶν ἐν τῷ τῆς Πο-
 » λονίας βασιλείῳ δὲν εἶχον λάβει τὸ τῆς εὐγενείας δικαίωμα·
 » νὰ ἔχουν ἅπαντες νὰ ἀπολαμβάνωσι, κατὰ πᾶσαν τῆς Βα-
 » σιλείας τὴν ἔκτασιν, ἅπαντα τὰ προνόμια, καὶ τὰς ἐλευθε-
 » ρίας, καὶ τὰ δικαιώματα τῆς εὐγενείας, ὅσα εἰς αὐτοὺς ἤδη
 » ἐχαρίσθησαν· καὶ νὰ τὰ ἀπολαμβάνωσιν ἐν κοινῷ αἰωνίως.»

« Ἐχέτωσαν δὲ τόπον καὶ εἰς τὰ ἀξιώματα τῆς Γερουσίας,
 » καὶ εἰς τὰ τοῦ θρόνου, καὶ εἰς πάντα τὰ ὀφίμια τὰ εὐγε-
 » κὰ, οὐ μόνοι οἱ ἐκ τῆς Ρωμάνας ὄντες κοινωνίας, ἀλλὰ καὶ
 » πάντες ἀπλῶς οἱ ἐκ τῆς ἵππικῆς τάξεως, μόνον ἂν εἶναι
 » χριστιανοί. . . . μηδεὶς ὄλως ἀποκλειέσθω, μόνον ἂν εἶναι
 » χριστιανός.»

Ἡ Δίαιτα τοῦ Γρόδνου (115) ἐν ἔτει 1568, ἐπεκύρωσε
 δημοσίᾳ τὰ τοιαῦτα θεσπίσματα· ἧτις διὰ νὰ καταστήσῃ τὸν
 νόμον, ἂν ἦτον δυνατὸν, ἐτι σαφέστερον καὶ καθαρώτερον,
 ἐπρόσθεσε καὶ ταῦτα τὰ λόγια τὰ οὐσιωδέστατα: ἐξ οἷας
 δὴποτε κοινωνίας καὶ ὁμολογίας τύχωσι.

Τελευταῖον εἰς τὴν τῆς ἐνώσεως Δίαιταν τὴν ἐν Λουβλίνῳ
 (116) συστάσαν κατὰ τὸ 1569 ἔτος· ἧτις Δίαιτα ἐτελείωσε
 τὴν διὰ παντὸς συνάφειαν τοῦ μεγάλου Δουκάτου τῆς Λιτου-
 ανίας μετὰ τοῦ θρόνου· ἀνεκαινίσθη αὐτὴς καὶ προσεπεκυρώθη
 ὁ φιλάνθρωπος οὗτος νόμος, ὁ ὁποῖος ἀποβλέπων τοὺς χρισ-
 τιανούς ἅπαντας ὡς ἀδελφούς, ἔπρεπε νὰ εἶναι εἰς τὰ ἄλλα
 ἔθνη ὑπογραμμὸς μιμήσεως καὶ παράδειγμα.

Μετὰ τὸν θάνατον Σιγισμούνδου τοῦ Αὐγούστου, ἐκείνου
 τοῦ ἥρωος τῆς ἀνεξικαχίας καὶ ἀνοχῆς (117), ἡ Ἀριστοκρα-
 τία ὀλόκληρος ἐν μιᾷ κοινῇ συμμαχικῇ ἐνώσει (118) συνα-
 θροισθεῖσα ἔτει 1573, ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ νέου Βασιλέως, ὤμοσεν

cette paix des Chrétiens. Henry de Valois, trop accusé d'avoir eu part aux massacres de la St. Barthelemi, ne balance pas à jurer, devant le Dieu tout-puissant de maintenir les droits des Dissidens; et ce serment de Henry de Valois servit de modèle à ses successeurs. Etienne ne lui succéda qu'à cette condition. Ce fut une loi fondamentale et sacrée. Tous les Nobles furent égaux par la religion comme par la nature.

C'est ainsi qu'après l'union de l'Angleterre et de l'Ecosse les Pairs d'Ecosse Presbiteriens ont eu séance au Parlement de Londres avec les Pairs de la communion Anglicane. Ainsi l'Evêche d'Osnabruck en Allemagne appartient tantôt à un Evangelique, tantôt à un Catholique Romain. Ainsi dans plusieurs bourgs d'Allemagne les Evangeliques viennent chanter leurs Psaumes dès que le Curé catholique a dit sa messe. Ainsi les chambre de Wetzlar et de Vienne ont des Assesseurs Luthériens. Ainsi les reformés étaient Ducs et Pairs et Généreaux des armées sous le grand Henry IV. et l'on peut croire que le Dieu de miséricorde, et de paix n'écoutait pas avec colère les différens concerts, que ses enfans lui adressaient d'un même cœur.

ὅτι δὲν θέλει ἀποδεχθεῖ εἰς Βασιλέα, εἰμὴ ἐκεῖνον ὅπου ὑποσχέθη μεθ' ὄρκου νὰ φυλάξῃ ταύτην τὴν μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν ὁμόνοιαν καὶ εἰρήνην. Ἐρρίκος ὁ ἀπὸ τοῦ βασιλείου Γένους τῶν Βαλοάσων (119), ὅστις πολλὴν ἔσχεν αἰτίαν, ὅτι καὶ αὐτὸς ἦτον συγκοινωνὸς τῆς φονοκτονίας τῆς λεγομένης τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου (120), ὠρκομότησεν ἀνενδοιάστως, ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ τοῦ παντοδυνάμου, ὑποσχόμενος νὰ διαφυλάξῃ ἀμετακίρητα τὰ δικαιώματα τῶν Διαφωνούντων· καὶ ὁ ὄρκος οὗτος ὁ τοῦ Ἐρρίκου τοῦ Βαλοάσου, ἔγινε τύπος εἰς τοὺς διαδόχους αὐτοῦ. Ὁ Στέφανος διεδέχθη τὴν βασιλείαν ἐπὶ τοιαύτῃ συνθήκῃ· κατέστη αὐτὸς ἕνας νόμος θεῖος καὶ ἱερός. Ἄπαντες οἱ εὐγενεῖς ἐγνωρίζοντο ἰσοστάσιοι, ὅσον ἐκ τῆς θρησκείας μηδὲν διαφέροντες, καθὼς καὶ κατὰ τὴν φύσιν.

Οὕτω μετὰ τὴν εἰς ταῦτὸ ἔνωσιν τῆς Ἀγγλίας, καὶ τῆς Σκοτίας (121), οἱ Πάρις (122) λεγόμενοι τῆς Σκοτίας, Πρεσβύτεριανοὶ ὄντες (123), ἔλαβον τόπον εἰς τὸ τῆς Λόνδρας Συνέδριον (124), καθὼς καὶ οἱ Πάρις τῆς κοινωνίας τῆς Ἀγγλικανῆς (125). Οὕτω καὶ ὁ Ὄσναβρούγης Ἐπισκοπικὸς θρόνος ἐν τῇ Ἀλλαμανίᾳ (126) ποτὲ μὲν ἀνήκει εἰς ἕνα τῶν ἐκ τῆς κοινωνίας τῶν Εὐαγγελικῶν, ποτὲ δὲ εἰς ἕνα τῶν ἐκ τῆς τῶν Καθολικο-Ῥωμάνων. Οὕτως εἰς πολλὰς πόλεις τῆς Ἀλλαμανίας, οἱ Εὐαγγελικοὶ προσέρχονται καὶ ἄδουσι τοὺς ψαλμούς των, ἀφ' οὗ ὁ Κουράτος (127) ὁ Καθολικορωμάνος εἶπη τὴν Μέσσαν αὐτοῦ (128). Οὕτως αἱ Καμάραι τῆς Βετζλαρίας καὶ τῆς Βιέννας, ἔχουσιν Ἐφέδρους Λουθηρανούς (129), Οὕτως οἱ Ῥεφορμάται τῆς Φράντζας ἦσαν Δούκες, καὶ Πάρις, Ἀρχιστράτηγοι ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἐρρίκου τοῦ Δ' τοῦ μεγάλου (130). Καὶ εἶναι πιθανὸν, ὅτι ὁ Θεὸς τοῦ ἐλέους, καὶ τῶν οἰκτιρμῶν, καὶ τῆς εἰρήνης, εἰσήκουεν ἀνεξικακῶς καὶ ἀοργήτως τὰς διαφόρους ψαλμωδίας, τὰς ὁποίας τὰ τέκνα του πρὸς

Tout change avec le temps. Un Roi de Pologne, nommé aussi Sigismond, de la race de Gustave Vasa, voulut enfin détruire ce que le grand Sigismond, le dernier des Jagellons, avait établi. Il était à la foi Roi de Pologne et de Suède mais il fut déposé en Suède par les Etats assemblés en 1592, et malheureusement la religion Catholique Romaine lui attira cette disgrâce. Les Etats du Royaume élurent son frère Charles qui avait pour lui le cœur des soldats et la confession d'Augsbourg. Sigismond se vengea en Pologne du Catholicisme, qui lui avait ôté la Couronne de Suède.

Les Jesuites qui le gouvernèrent lui ayant fait perdre un Royaume le firent haïr dans l'autre. Il ne put à la vérité révoquer une loi devenue fondamentale, confirmée par tant de Rois et de Diètes, mais il l'élu-
da, il la rendit inutile. Plus de charges, plus de dignités données à ceux qui n'étaient pas de la Communion de Rome. On ne leur ravit pas leurs biens parce qu'on ne le pouvait pas, on les véxa par une persécution sourde et lente; et si on les tolérait, on leur fit sentir bientôt qu'on ne les tolérait plus, dès qu'on pourrait les opprimer impunément.

αὐτὸν κατεύθυναν ἐκ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς καρδίας (131).

Ὅλα μὲ τὸν καιρὸν μεταβάλλονται. Ἐνας Βασιλεὺς τῆς Πολονίας, ὀνομαζόμενος καὶ αὐτὸς Σιγισμουῦνδος, ἀπὸ τὴν σειρὰν ἔλκων τὸ γένος Γουστάβου τοῦ Βάζα, ἐβουλεύθη τέως νὰ ἀνατρέψῃ ἐκεῖνο ὅπου ὁ μέγας Σιγισμουῦνδος ὁ τῶν Ἰαγγελονίων ὑστατος εἶχε συστήσῃ. Ἦτον αὐτὸς κατὰ τὸ αὐτὸ βασιλεὺς καὶ τῆς Πολονίας καὶ τῆς Σβεκίας· ἐκαθρέθη ὁμως καὶ ἀπὸ τὸν τῆς Σβεκίας ἐξέπεσε θρόνον, καινῇ ψήφῳ τῶν διαφορῶν τοῦ Βασιλείου τάξεων (132) τῶν ἐπὶ τούτῳ συναθροισθεισῶν ἐν ἔτει 1592, καὶ ἐξ ἀτυχίας ἢ συμφορᾶ εἰς αὐτὸν προῆλθεν ἀπὸ τὴν θρησκείαν τῶν Καθολικο-Ῥωμάνων (133). Οἱ παρασταίνοντες τὸ Κράτος συναχθέντες ἐπὶ τὸ αὐτὸ, ἐκλεξαν βασιλέα τὸν ἐκείνου ἀδελφὸν τὸν Κάρολον, ὅστις εἶχεν ἐκ μέρους του καὶ τὴν καρδίαν τῶν στρατιωτῶν, καὶ τὴν ὁμολογίαν τοῦ Ἀουγσβούργου (134). Ὁ Σιγισμουῦνδος ἐκπτωτος ἤδη τοῦ Σβεκικοῦ θρόνου, ἐξεδίκησεν εἰς τὴν Πολονίαν τὸν Καθολικισμόν, ὅπου τὸν εἶχεν ὑστερήσῃ ἀπὸ τῆς Σβεκίας τὸν στέφανον.

Οἱ ὁδηγοὶ αὐτοῦ καὶ σύμβουλοι καὶ διοικητορες Ἰησοῦται, ὅπου τὸν ἔκαμαν καὶ ἔχασε τὸ ἕνα Βασίλειον, τὸν ἔκαμαν καὶ ἐμισήθη εἰς τὸ ἄλλο. Δὲν ἐδυνήθη οὗτος ἀληθινὰ νὰ καταργήσῃ ἕνα νόμον βάσιμον ἤδη καὶ θεμελιώδη, κεκυρωμένον ὑπὸ τοσοῦτων Βασιλέων, καὶ ὑπὸ τόσων Διαιτῶν μ' ὅλον τοῦτο κατεσοφίσθη τὸν νόμον, καὶ ἂν δὲν τὸν ἀναίρεσε, τὸν ἠχρείωσε, κἀνωντάς τον ἀνωφελῆ καὶ ἀνενέργητον. Ὅχι πλέον ὀφφίκια, ὄχι πλέον ἀξιώματα καὶ ἐπιστασίαι εἰς τοὺς ἐξωτῆς Ῥωμανικῆς κοινωνήσεως. Δὲν τοὺς ἤρπαζον τὰ ὑπάρχοντα, διατὶ δὲν ἐδύναντο· ἀλλὰ τοὺς κατεδυνάστευον πολυτρόπως μὲ ἕνα εἶδος διωγμοῦ ἤσυχον καὶ σιγῆλὸν καὶ κωφόν· καὶ ἂν τέως τοὺς ὑπέμενον, τοὺς ἔκαμαν καὶ νὰ καταλάβουν

Cependant la loi fut toujours plus forte que la haine. Tous les Rois à leur couronnement firent le même serment que leurs prédécesseurs. Ladislas VI, fils de Sigismond le Suédois n'ose s'en dispenser. Son frère Jean Casimir quoi qu'il eût d'abord été Jesuite et en suite Cardinal, fut obligé de s'y soumettre: tant le respect extérieur pour les loix recus a de force sur les hommes.

Michel Viesnovisky, l'illustre Jean Sobiesky vainqueur des Turcs, n'imaginèrent d'éluder cette loi à leur couronnement. L'Electeur de Saxe Auguste ayant rénoncé à la religion Evangelique des ses pères pour acquérir le Royaume de Pologne, jura avec plaisir cette grande loi de la tolérance, dont un Roi qui abandonne sa religion pour un sceptre, semble avoir toujours besoin, et qui assurait la liberté et les droits de ses anciens frères.

L'Europe fait, combien son règne fut malheureux; il fut détrôné par les armes d'un Roi Lutherien, et rétabli par les victoires d'un Czar de la communion Grecque.

ὀγλίγωρα, ὅτι δὲν ἤθελαν τοὺς ὑπομείνουσαν περισσότερον, ὅταν ἤθελαν λάβουσαν τὴν εὐκαιρίαν καὶ τὸν τρόπον ἀποινεῖ νὰ τοὺς κατακαθίσουσαν.

Μ' ὄλον τοῦτο, ὁ νόμος ἦτον πάντοτε ἰσχυρότερος ἀπὸ τὰ μῖσος. Ὅλοι ἐφεξῆς οἱ Βασιλεῖς ἐπὶ τῆς αὐτῶν ἀναγορεύσεως ἐτέλουσαν τὸν αὐτὸν ὄρκον, ὡς καὶ οἱ πρὸ αὐτῶν. Λαδίσλαος ὁ 5'. υἱὸς Σιγισμουῦνδου τοῦ Σβέκου (235), δὲν ἐτόλμησε νὰ τὸν παραιτηθῆ. Ὁ τούτου ἀδελφὸς Ἰωάννης ὁ Καζίμιρος, μ' ὄλον ὁποῦ ἐξ ἀρχῆς μὲν ἦτον Ἰησουΐτης, μετέπειτα δὲ ἐχρημάτισε καὶ Καρδινάλης (136), ἠναγκάσθη καὶ αὐτὸς εἰς τὴν ὄρκωμοσίαν νὰ ὑποταχθῆ. Τόσην ἔχει τὸ πρὸς τοὺς ἤδη καθεστῶτας νόμους ἐξωτερικὸν σέβας παρ' ἀνθρώποις τὴν δύναμιν.

Μιχαήλ ὁ Βισνοβίσκης (137), ὁ εὐκλεῆς Ἰωάννης ὁ Σοβιέσκης, ὁ νικητὴς τῶν Τουρκικῶν στρατευμάτων (138) οὐδ' ἐφαντάσθησαν ὅπως νὰ κατασοφισθῶσι καὶ νὰ παίξωσι τὸν τοιοῦτον νόμον ἐπὶ τῆς στεφηφορίας αὐτῶν. Ὁ τῆς Σαξονίας Ἐλέκτωρ ὁ Αὐγουστος, ἀποταξάμενος τῇ πατρίῳ θρησκείᾳ τῇ τῶν Εὐαγγελικῶν καλουμένων, διὰ νὰ ἀποκτήσῃ μὲ τὴν ἀποταξίαν ταύτην τὸ τῆς Πολονίας Βασίλειον (139), ὤμοσεν ἀσμένως εἰς τὸν εἰρημένον καὶ αὐτὸς μέγαν νόμον τῆς ἀνοχῆς τῶν διαφωνουσῶν αἱρέσεων. Ἐνας Βασιλεὺς ὁποῦ ἀθετεῖ τὸ σέβας αὐτοῦ διὰ ἓνα σκῆπτρον, πάντοτε εὐρίσκεται εἰς χρεῖαν τοιοῦτου νόμου· νόμον, ὁ ὁποῖος κατασφαλίζει καὶ δεφενδεύει τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὰ δικαιώματα τῶν προτέρων αὐτοῦ ἀδελφῶν ὁμοπίστων.

Ἡ Εὐρώπη ἠξέυρει πόσον δυστυχῆς ἐφάνη τὸ τούτου βασιλείου. Αὐτὸς ἐξεβλήθη τοῦ θρόνου ἀπὸ τὰ ἄρματα ἐνὸς Βασιλέως Λουθηρανῶ (140), καὶ πάλιν ἀποκατεστάθη εἰς τὸν θρόνον μὲ τὰς νίκας ἐνὸς Καίσαρος τῆς κοινωνίας τῶν Γραικῶν (131).

Les prêtres Catholiques Romains et leurs adhérens crurent se venger du Roi de Suède Charles XII. en persecutant les Polonois Evangeliques dont il avait été le protecteur: ils en trouvèrent l'occasion l'année 1717, dans une diète tout composée de Nonces de leur parti; ils eurent le credit, non pas d'abolir la loi, elle était trop sacrée, mais de la limiter. On ne permit pas aux nonconformistes le libre exercice de leur religion que dans leurs Eglises précédemment baties; et on alla même jusqu'à prononcer des peines pecuniaires, la prison, le banissement contre ceux qui priaient Dieu ailleurs. Cette clause d'oppression ne passa qu'avec une extrême difficulté. Plusieurs Evêques même, plus patriotes que prêtres, et plus touchés des droits de l'humanité que des avantages de leur parti, eurent la gloire de s'y opposer quelque temps.

Cette Diète de 1717, ne songeait pas qu'en se vengeant du Lutherien Charles XII. son ennemi, elle insultait le Grec Pierre le Grand son protecteur. Enfin, la loi passa en partie; mais le Roi Auguste la détruisit en la signant. Il donna un diplôme le 3 Février 1717, dans le quel il s'exprime ainsi:

» Quant à la religion des Dissidents, afin qu'ils ne

Τὸ Ἱερατεῖον τὸ Καθολικορωμανικόν, καὶ οἱ τούτοις προσέχοντες, ἐστοχάσθησαν νὰ ἐκδικηθοῦν τὸν Βασιλέα τῆς Σβηκίας Κάρολον τὸν δωδέκατον, μὲ τὸ νὰ κινήσωσι διωγμὸν κατὰ τῶν Πολόνων τῶν Εὐαγγελικῶν, τῶν ὁποίων ἐκεῖνος εἶχε χρηματίση ὑπέρμαχος καὶ προστάτης (142.) Εὐρον δὲ τὴν εὐκαιρίαν ἐν ἔτει 1717 εἰς μίαν Δίαιταν, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν ἔτυχον παρουσιάζοντες, παρέξ Ἀποκρισιάριοι ἐκ τοῦ ἰδίου αὐτῶν κόμματος (143). Ἐκεῖ ἔλαβον τὴν δύναμιν ὄχι νὰ καταργήσουν τὸν νόμον· ὁ νόμος εἶναι ἱερὸν πρᾶγμα· ἀλλὰ νὰ τὸν περισφίξωσι καὶ νὰ τὸν συστείλουν. Ἀπεφάσισαν νὰ μὴ ἐπιτρέπεται εἰς τοὺς ἑτεροδοξοῦντας ἢ ἐλευθέρᾳ πράξις τῆς θρησκείας αὐτῶν, εἰ μὴ μόνον ἐν ταῖς αὐτῶν Ἐκκλησίαις, ὅσαι κατὰ τὸ προλαβὸν εὐρίσκοντο προωκοδομημέναι· καὶ ἔφθασαν εἰς τόσον, ὅπου ἐθέσπισαν καὶ ἐκήρυξαν ποινὰς χρηματικὰς, φυλακὴν, ἐξορίαν, καθ' ὅσων ἠθελαν εὐρεθοῦν δεόμενοι τοῦ Θεοῦ εἰς ἄλλον τόπον. Αὕτη ἡ περικοπὴ τοῦ ἐπικρεμασθέντος εἰς τοὺς ἑτερόφρονας ζυγοῦ, μόλις ἐπέρασε διὰ ψήφων μὲ ἄκραν δυσκολίαν. Πολλοὶ καὶ ἐξ αὐτῶν ἔτι τῶν Ἐπισκόπων, διασώζοντες ἐν ἑαυτοῖς τὸν Πατριώτην ὑπὲρ τὸν Πρέτην (144), καὶ κινούμενοι περισσότερον ἀπὸ τὰ δικαιώματα τῆς ἀνθρωπότητος, παρὰ ἀπὸ τὰ συμφέροντα τῆς ἑαυτῶν φατρίας, ἀντέστησαν μεγαλοφρόνως μέχρι τινός.

Ἡ Δίαιτα αὕτη τοῦ 1717 δὲν ἐσυλλογίσθη, ὅτι ἐκδικουμένη τὸν Λουθηρανὸν Κάρολον τὸν ΙΒ'. τὸν ἐχθρόν της ἠτίμαζε τὸν Γραικὸν, Πέτρον τὸν Μέγαν τὸν προστάτην της. Τελευταῖον ὁ νόμος ἐπέρασεν ἐν μέρει, ἀλλ' ὁ Βασιλεὺς Αὐγουστος τὸν ἀναίρεσεν ὑπογράφωντάς τον. Ἐξέδωκεν οὗτος ἓνα Δίπλωμα (145) τῇ 3, τοῦ Φεβρουαρίου 1717, εἰς τὸ ὁποῖον δηλοποιεῖ τὸν ἑαυτοῦ σκοπὸν τοιοιτοτρόπως.

« Περὶ δὲ τῆς θρησκείας τῶν διαφωνούντων, διὰ νὰ μὴ

» pensent point que la communion de la Noblesse,
 » leur égalité et leur paix ayent été lesés par les ar-
 » ticles insérés dans le nouveau traité, nous declarons
 » que ces articles insérés dans le traité ne doivent
 » déroger en aucun manière aux confédérations des
 » années 1573, 1632, 1648, 1669, 1674, 1697, et à
 » nos Pacta conventa, en tant qu'elles sont utiles
 » aux Dissidens dans la religion. Nous conservons
 » les dits Dissidens en fait de religion dans leurs li-
 » bertés énoncées dans toutes ces confédérations, se-
 » lon leur teneur, (laquelle doit être tenue pour insé-
 » rée et exprimée ici) et nous voulons, qu'ils soient
 » conservés par tous les états, officiers et tribunaux.
 » En foi de quoi nous avons ordonné de munir ces
 » présentes signées de notre main, et scêlées du sceau
 » du Royaume. Donné à Varsovie le 3 Février 1717,
 » et le 20 de notre règne.

Après cette contradiction formelle d'une loi décer-
 née et abolie en même temps; contradiction trop or-
 dinaire aux hommes, le parti le plus fort l'emporta
 sur le plus faible; la violence se donna carrière. Il
 est vrai qu'on ne ralluma pas les buchers qui mirent
 autre fois en cendre toute une province du temps des
 Albigeois; on ne détruisit point vingt quatre villages
 inondés du sang de leurs habitans comme a Merin-
 dol et à Cabrière. Les roues et les gibets ne furent

» νομίζωσιν οὗτοι; ὅτι διὰ τῶν παρεντεθέντων Κεφαλαίων ἐν
 » τοῖς ἀρτίως τεθεσπισμένοις ἢ μετοχῇ τῆς εὐγενείας, ἢ ἰσο-
 » τιμίας αὐτῶν, καὶ ἡ αὐτῶν εἰρήνην ἔπαθον ζημίαν τινὰ καὶ
 » ἐπήρειαν. Ἡμεῖς δηλοποιούμεν, ὅτι τὰ παρεντεθέντα ἐν τοῖς
 » θεσπισθεῖσι Κεφάλαια δὲν πρέπει νὰ ἀθετήσουν τὸ σύνολον
 » τὰς γενομένας Συνωμοτικὰς καὶ Συμμαχικὰς Συνάξεις, ἐν
 » ἔτεσι: 1573, 1632, 1648, 1666, 1674, 1697. Οὕτε
 » τὰς ἡμετέρας Συμβατικὰς Συνθήκας (Pacta conventa),
 » καθ' ὅσον αὐταὶ διαλαμβάνουσιν ἐπωφελὲς καὶ συμφέρον
 » εἰς τοὺς διαφωνοῦντας κατὰ τὸ θρήσκευμα· ἡμεῖς διατη-
 » ροῦμεν τοὺς εἰρημένους ἑτεροδοξοῦντας εἰς ἀπάσας τὰς ἐ-
 » λευθερίας αὐτῶν καὶ ἀδείας, τὰς ἀναφερομένας ἐν πάσαις
 » ταῖς ῥηθείσαις συνωμοτικαῖς καὶ συμμαχικαῖς συνελεύσε-
 » σι, κατὰ τὴν αὐτῶν ἐκείνων ἔννοιαν· (ἣτις ἔννοια νοεῖσθω
 » ἐνταῦθα κατεστρωμένη καὶ ἀνεπτυγμένη). Θέλομεν δὲ, ὅτι
 » αἱ τοιαῦται ἐλευθερίαι νὰ διασώζωνται καὶ νὰ διατηροῦν-
 » ται παρὰ πάντων τῶν ἐν τέλει, καὶ τῶν ὀφφικιαλίων, καὶ
 » τῶν δικαστηρίων. Εἰς δὲ τὴν τοῦ τοιοῦτου πίστιν ἐκελευ-
 » σαμεν, ὅπως ἀσφαλισθῶσι τὰ παρόντα, σεσημειωμένα διὰ
 » χειρὸς ἡμετέρας, καὶ κατεσφραγισμένα διὰ τῆς σφραγίδος
 » τῆς Βασιλείας. Ἐδόθη ἐν Βαρσαβίᾳ· 3, Φεβρουαρίου, 1717.

Μετὰ ταύτην τὴν προδηλοτάτην ἀντίφασιν ἐνὸς νόμου,
 κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν καὶ ψηφισθέντος καὶ καταργηθέντος,
 ἀντίφασιν πολλὰ συχνὰ εἰς τοὺς ἀνθρώπους συμβαίνουσαν, τὸ
 κόμμα τὸ ἰσχυρότερον ἐνίκησε τὸ κόμμα τὸ ἀσθενέστερον. Ἡ
 βία καὶ ἡ καταδυναστεία ὤρμησεν ἀχάλινος. Ἀληθινὰ δὲν
 ἀναψαν εὐθὺς αἱ κάμινοι ὅπου ἀπετέφρωσαν ἄλλοτε μίαν ὀλό-
 κληρον Ἐπαρχίαν εἰς τὸν καιρὸν τῶν Ἀλβιγεζῶν (146). Δὲν
 ἐξωλοθρεύθησαν ἄρδην εἰκοσιτέσσαρα χωρία, πελαγίζοντα εἰς
 τὸ αἶμα τῶν οἰκητόρων, καθὼς εἰς τὸ Μερινδόλιον, καὶ εἰς

point d'abord dressés dans les places publiques contre les Grecs et les Protestans comme il le furent sous Henri II. On n'a point encore parlé en Pologne d'imiter les massacres de la St. Barthelemi, ni ceux d'Irlande, ni ceux des Vallées du Piémont. Les torrens de sang n'ont point encore coulé d'un bout du Royaume à l'autre pour la cause d'un Dieu de paix. Mais enfin, on a commencé a ravir à des innocens la liberté et la vie. Quand les premiers coups sont un fois portés, on ne sait plus ou l'on s'arrêtera: Les exemples des anciennes horreurs que le fanatisme a produites; sont perdus pour la postérité: les esprits de sang froid les détestent, et les esprits échauffés les renouvellent.

Bientôt on demolit des Eglises, des Ecoles, des Hôpitaux des Dissidents. On leur fit payer une taxe arbitraire pour leurs batemens et pour leurs communions, tandis que deux cent cinquante Sinagoges juives chantaient leurs Psaumes Hébraïques sans bourse delier.

Dès l'année 1718, un Nonce du nom Pietrosky fut chassé de la Chambre uniquement parcequ'il était Dissident. Le Capitaine Keler accusé par l'Avocat Vindeleusky d'avoir soutenu contre lui la religion Protestante, eut la tête tranchée à Petrikou comme blas-

την Καβριέραν (147). Οἱ τροχοὶ καὶ αἱ ἀγγόναι δὲν ἐστηλώθησαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἰς τοὺς δημοσίους φόρους, κατὰ τῶν Γραικῶν καὶ τῶν Προτεστάντων, καθὼς εἰς τὴν Φραντζαν ἐπὶ Ἐρρίκου τοῦ Β'. (148). Λόγος ἀκόμι δὲν ὠμιλήθη εἰς τὴν Πολονίαν νὰ θελήσουν νὰ μιμηθοῦν τὰς φονοκτονίας τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου (149), οὔτε ἐκεῖνας τῆς Ἰρλανδίας (156), οὔτε ἐκεῖνας τῶν κοιλάδων ταῦ Πιεμόντε (151). Οἱ χεῖμαρροι τῶν αἱμάτων ἀκόμι δὲν ἔρρευσαν ἀπὸ περάτων ἕως περάτων τοῦ βασιλείου, ὡς δῆθεν ἐκχεομένων ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ τῆς εἰρήνης· μὰ τέλος πάντων ἄρχησαν νὰ διαρπάζονται, καὶ νὰ ὑστεροῦνται ἄνθρωποι ἀθῶοι καὶ ἄπταιστοὶ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ζωὴν. Ἀφ' οὗ μίαν φοράν δοθοῦν τὰ πρῶτα κτυπήματα, τινὰς δὲν ἤξυρει ἕως ποῦ τὸ πρᾶγμα μέλλει νὰ ἀπομείνῃ. Τὰ παραδείγματα τῶν παλαιῶν φρικτῶν μαιφονημάτων, τὰ ὅποια ὁ ἐνθουσιασμός ἐγέννησεν, ἐξαλείφθησαν ἀπὸ τὴν μνήμην τῶν μεταγενεστέρων. Λί ἐμβριθεῖς καὶ καταστηματακαὶ ψυχαὶ τὰ ἀποστρέφονται, αἱ ψυχαὶ αἱ ὑπερθερμοὶ καὶ κεκαυτηριασμένοι τὰ ἀνανεοῦσιν.

Οὐ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ, καὶ εἰς τοὺς διαφωνοῦντας κατεδαφίσθησαν καὶ Ἐκκλησίαι, καὶ Σχολεῖα, καὶ Νοσοκομεῖα. Ἐπιτούτοις χωρὶς αἰτίας τινὸς εὐλόγου ἐτάχθησαν νὰ πληρώνουν μίαν δασμοφορὰν, ὅταν τις ἐξ αὐτῶν ἔμελλε νὰ βαπτισθῇ, ἢ ἤθελε νὰ κοινωνήσῃ, εἰς καιρὸν ὅπου διακόσαι πεντήκοντα τῶν Ἰουδαίων συναγωγαὶ ἑτερέτιζον τοὺς ἐβραϊκοὺς αὐτῶν ψαλμοὺς, χωρὶς νὰ λύσωσι τὸ γλωσσόκομον.

Ἐν ἔτει 1718, ἓνας Ἀποκρισιάριος ὀνόματι Πετρόσκης, ἐδιώχθη ἐξωσθεῖς ἀπὸ τὴν Καμάραν (152), διὰ τοῦτο καὶ μόνον, ἐπειδὴ ἦτον ἐκ τῶν διαφωνούντων. Ὁ Καπιτάνος Κέλερ, κατηγορηθεῖς ὑπὸ τοῦ δημηγόρου Βινδελεύσκη, ὡς ἄρα ὑπὲρ τῆς τῶν Προτεστάντων θρησκείας κατ' αὐτοῦ ἀπολο-

phemateur. Le bourgeois Hébers fut condamné à la corde sur la même accusation. Le gentil homme Rosbiky fut obligé de sortir des terres de la République. Le gentil homme Unrug avait écrit quelques remarques et quelques extraits d'auteurs Evangéliques contre la religion Romaine; on lui vola son porte-feuille; et sur cet effet volé, sur des écrits qui n'étaient pas publics, sur l'annoncé de ses opinions permises par les loix, sur le secret de la conscience tracé de sa main, il fut condamné à perdre la tête. Il fallut qu'il dépensât tout son bien pour faire casser cette exécration sentence.

Enfin 1724, l'exécution sanglante de Thorn renouvela les anciennes calamités qui avaient fouillé le Christianisme dans d'autres Etats. Quelques malheureux écoliers de Jesuites et quelques bourgeois protestans ayant pris querelle, le peuple s'attroupa, on força le college des Jesuites, mais sans effusion de sang, on emporta quelques images de leurs Saints, et malheureusement une image de la Vierge qui fut jettée dans la boue.

Il est certain que les écoliers de Jesuites ayant été les agresseurs étaient les plus coupables. C'était une grande faute d'avoir pris les images des Jesuites et sur tout celle de la Ste. Vierge; Les Protestans devaient être condamnés à la rendre où à en fournir une autre, à leurs frais, et aux peines modérées, qu'un gouver-

νησάμενος ἐπελεκίσθη τὴν κεφαλὴν ἐν Πετρικόβη (153) ὡς βλάσφημος. Ὁ πολιτικοῦ μετέχων βαθμοῦ Ἑβερς, ἐπὶ τῷ αὐτῷ ἐγκλήματι κατεδικάσθη εἰς τὸ σχοινίον. Ὁ εὐπατρίδης Ροσβίκης ἠναγκάσθη νὰ φυγαδευθῆ ἀπὸ τῶν ὁρίων τῆς Ἀριστοκρατίας. Ὁ εὐπατρίδης Οὐνρούχης, εἶχεν ἀποσπασθῆ μειωμένα κάποια ἀποσπάσματα συγγραφέων τινῶν Εὐαγγελικῶν κατὰ τῆς τῶν Ῥωμάνων θρησκείας· ἡ Σχεδοθήκη του ἐκλάπη, καὶ διὰ τὰ κλαπέντα αὐτῷ εἰρημένα σχεδιάρια, διὰ γράμματα ἀνέκδοτα καὶ ἀδημοσίευτα, διὰ τὴν δηλωσιν τῶν αὐτοῦ φρονημάτων, τὰ ὅποια οἱ νόμοι (154) ἐπέτρεπον, διὰ τὸ ἀπόρρητον τῆς ἑαυτοῦ συνειδήσεως τὸ ἴδιον τῇ χειρὶ χαραχθὲν, ἐκαταδικάσθη κεφαλικὴν τιμωρίαν· ὥστε ἐχρειάσθη νὰ ἐξοδεύσῃ ὅ,τι καὶ ἂν εἶχε διὰ νὰ ἐξαλειφθῆ αὐτὴ ἢ κατ' αὐτοῦ γραφεῖσα ἀπόφασις, ἡ μυσαρὰ καὶ κατάπτυσος.

Τελευταῖον ἐν ἔτει 1724, ἡ μαιφονία ἢ ἐν Τορουνίᾳ τῇ πόλει (155), ἀνενέωσε τὰς παλαιὰς συμφορὰς ὅπου κατεμίαναν ἄλλοτε τὸν Χριστιανισμὸν εἰς τόσας ἄλλας Ἐπικρατείας. Ἄθλιοι τινὲς τῶν Ἰησοῦϊτῶν μαθηταὶ, καὶ τινες τῶν ἐκεῖ πολιτῶν Προτεστάνται, συνέστησαν πρὸς ἀλλήλους φιλονεικίαν. Ὁ λαὸς συνέρρευσε συνελθόντας εἰσώρμησαν εἰς τὸ Κολλέγιον (156) τῶν Ἰησοῦϊτῶν, πλὴν χωρὶς ἐκχύσεως αἵματος· ἤρπασαν ἐκεῖθεν τινὰς εἰκόνας τῶν Ἁγίων αὐτῶν, καὶ ἐκ συμφορᾶς, καὶ μίαν εἰκόνα τῆς Παρθένου, τὴν ὅποιαν καὶ ἔρριψαν εἰς τὴν λάσπην (157).

Βέβαιον εἶναι, ὅτι οἱ τῶν Ἰησοῦϊτῶν μαθηταὶ ὡς πρῶτοι εἰς τὴν ἐπίθεσιν, ἦσαν καὶ οἱ πλέον ὑπεύθυνοι. Ἡ ἀρπαγὴ τῶν οἰκόνων τῶν Ἰησοῦϊτῶν, καὶ ἐξαιρέτως τῆς εἰκόνας τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, ἦτον σφάλμα μέγα. Οἱ Προτεστάνται ἔπρεπε νὰ ἀποφασισθοῦν νὰ ἐπιστρέψωσι τὴν εἰκόνα, ἢ νὰ κατασκευάσωσι μίαν ἄλλην· ἔπρεπε γὰρ ζήτησθαι συγγνώμην νὰ

nement équitable peut instiger. L'image de la Vierge-Marie est très respectable; mais le sang des hommes l'est aussi. La profanation d'un portrait de la Vierge dans un Catholique est une très grande faute; elle est moindre dans un Protestant, qui n'admet point le culte des images.

Les Jesuites demandèrent vengeance au nom de Dieu et de sa mère; ils l'obtinrent malgré l'intervention de toutes les Puissances voisines. La Cour assessoriale a laquelle le Chancelier prefide, jugea cette cause. Un Jesuite y plaida contra la Ville de Thorn; l'arrêt fut porté telque les Jesuites le desiraient. Le Président Rosner accusé de ne s'être pas assez opposé au tumulte, fut décapité malgré les privilèges de sa charge. Quelques Assesseurs et d'autres principaux Bourgeois périrent par le même supplice. Deux Artisans furent brulés, d'autres furent pendus. On n'auroit pas traité autrement des assassins. Les hommes n'ont pas encore appris à proportionner les peines aux fautes. Cette science cependant n'est pas moins nécessaire que celle de Copernic, qui decouvrit dans Thorn le vrai sistême de l'univers et qui prouva, que notre terre souvent si mal gouvernée et affligée de tant de malheurs, roule autour du Soleil dans son orbite immense.

θεραπεύσουν τὴν ζημίαν μὲ τὰ ἴδια ἔξοδα, καὶ νὰ καθυποβληθῶσι καὶ εἰς ἄλλας ποινὰς ἐπιεικεῖς καὶ μετρίας, τὰς ὁποίας μία νόμιμος καὶ δικαία διοίκησις ἠμπορεῖ νὰ ἐπιβάλη. Ἡ εἰκὼν τῆς Θεομήτορος εἶναι πανσέβαστος, ἀλλὰ σεβαστὸν εἶναι καὶ τῶν ἀνθρώπων τὸ αἷμα. Ἡ βεβήλωσις ἐνὸς εἰκονίσματος τῆς Παρθένου εἰς ἓνα καθολικὸν ἄνθρωπον εἶναι ἓνα μέγα ἁμάρτημα· ἀλλ' εἶναι μικρότερον εἰς ἓνα Προτεστάντην, ὁ ὁποῖος δὲν δέχεται τὴν τῶν εἰκόνων προσκύνησιν.

Οἱ Ἰησουῖται ἐζήτησαν ἐκδίκησιν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Μητρὸς αὐτοῦ, καὶ τὴν ἐκδίκησιν τὴν ἔλαβον, χωρὶς νὰ δυναθοῦν αἱ κύκλω καὶ γειτιῶσαι Δυναστεῖαι μεσιτεύσασαι νὰ τὴν ἐμποδίσουν. Ἡ Αὐλὴ ἢ τὴν Ἐφεδρείαν ἔχουσα (1) ἐν ἣ ὁ Καγκελάριος προεδρεύει, ἐδίκασε τὴν τοιαύτην δίκην· ἓνας Ἰησουῖτης ἐδημηγόρησε κατὰ τῆς πόλεως Τορουνίου· ἡ ψήφος ἐδόθη, καθὼς οἱ Ἰησουῖται τὴν ἤθελον. Ὁ Πρόεδρος Ροσνέρος κατηγορηθεὶς ὡς μὴ ἱκανῶς ἀντιταχθεὶς εἰς τὸν διεγερθέντα στασιασμὸν, ἀπεκεφαλίσθη, καὶ οὔτε τὰ προνόμια τῆς ἀξίας του δὲν τὸν ἐβοήθησαν. Τινὲς τῶν Προσέδρων, καὶ ἕτεροι τῶν ἐγκρίτων Πολιτῶν, ἀπέθανον μὲ τὴν αὐτὴν τιμωρίαν. Δύο τεχνίται παρεδόθησαν εἰς τὰς φλόγας. Ἄλλοι ἐκρεμάσθησαν, βαρύτερα δὲν ἤθελαν παιδευθῶν οἱ τὸν ληστρικὸν βίον ἐξ ἐπαγγέλματος ἐπιτηδεύοντες. Δὲν ἔμαθον οἱ ἄνθρωποι ἀκόμι νὰ ἐπιβάλλουν ἀναλόγους τε καὶ συμμέτρους τὰς ποινὰς μὲ τὰ σφάλματα. Καὶ ὅμως ἡ ἐπιστήμη αὕτη δὲν εἶναι ὀλιγώτερον ἀναγκαία ἀπὸ τὴν ἐπιστήμην τοῦ Κοπερνίκου (157), ὅστις ἀνεκάλυψεν ἐν αὐτῷ τῷ Τορουνίῳ τὸ ἀληθὲς τοῦ Παντὸς σύστημα, ἀποδείξας, ὅτι αὕτη ἡμῶν ἢ γῆ, ἢ οὕτω καθὼς πολλάκις ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων διοικουμένη, καὶ ὑπὸ τόσων συμφορῶν πολιορκουμένη, περιοδεύει ἀκαταπαύτως περὶ τὸν ἥλιον, διαπεραίνουσα μίαν τροχιὰν ὑπέρμετρον,

(1) *Assessorialis.*

La Pologne semblait donc destinée à subir le fort de tant d'autres Etats que les querelles de Religion ont dévastés.

Un ministre Evangelique nommé Mokzulky fut tué impunément en 1753, dans un grand chemin, par le Curé de Birze; voila déjà une hostilité de l'Eglise militante. Un Dominicain de Popiel en 1762, assomma à coups de bâton le prédicant Jaugel à la porte d'un malade, qu'il allait consoler.

Le Curé de la paroisse de Cone rencontrant un mort Lutherien, qu'on portait au cimetière battit le ministre, renversa le cercueil, et fit jetter le corps à la voirie.

En 1765, plusieurs Jesuites avec d'autres moines voulurent changer les Grecs en Romains à Miscislau en Lithuanie. Ils forçaient à coups de bâton les pères et les mères de mener les enfans dans leurs Eglises. Soixante et dix gentils-hommes s'y opposèrent; les missionnaires se battirent contre eux. Les gentils-hommes furent traités comme des sacrilèges; ils furent condamnés à la mort, et ne sauverent leur vie qu'en allant à l'Eglise des Jesuites.

On priva alors en Lithuanie du droit de bourgeoisie, on raia du corps des metiers les bourgeois et les artisans qui n'allaient pas à la messe latine. Enfin on a exclu des diétines, tous les gentils-hommes Dissi-

Ἐμελλε λοιπὸν (ὡς φαίνεται) καὶ ἡ Πολωνία νὰ ὑποπέσῃ καὶ αὐτὴ εἰς τὴν δυστυχίαν τοσούτων ἄλλων Ἐπικρατειῶν, αἱ ὁποῖαι διὰ τὰς περὶ πίστεως λογομαχίας κατερμηώθησαν.

Ἐνας Μινίστρος (158) Εὐαγγελικὸς, ὀνομαζόμενος Μοκζούλκης, ἐφονεύθη ἀποινεὶ ἐν ἔτει 1753, εἰς μίαν λεωφόρον πλατεῖαν ὁδὸν ἀπὸ τὸν Κουράτον (159) τῆς Βίρζας (160). Ἰδοὺ μία ἐπίθεσις πολεμικὴ τῆς Ἐκκλησίας τῆς στρατευομένης. Ἐνας Δομινικανὸς ἐκ Ποπιέλης ἐν ἔτει 1762, ἐχειροτόνησεν εὐμορφα μὲ τὴν ράβδον τοῦ τὸν Ἱεροκέρυκα Ἰαγγέλιον πρὸ τῆς θύρας τοῦ οἴκου ἐνὸς ἀσθενοῦς, τὸν ὁποῖον ὀχειροτονηθεὶς ἀπήρχετο νὰ παρηγορήσῃ.

Ὁ Κουράτος τῆς ἐν Κόνη παροικίας ἀπαντήσας ἕνα νεκρὸν Λουθηρανὸν ἐκκομιζόμενον εἰς τὸ κοιμητήριον, ἔδειρε τὸν Μινίστρον, ἐπερίτρεψε κατὰ γῆς τὸν νεκροφόρον κράββατον, καὶ ἔκαμε καὶ ἔρριψαν τὸν νεκρὸν ἐκεῖ ὅπου ῥίπτουσι τὰ θνησίμια.

Ἐν ἔτει 1765, πολλοὶ Ἰησουῖται μετὰ καὶ ἄλλων Μοναχοφάρων, ἐπεχειρίσθησαν νὰ μεταμορφώσουν τοὺς Γραικοὺς εἰς Ῥωμάνους ἐν τῇ Μισκισλάβῃ τῇ κατὰ τὴν Λιτουανίαν. Ὅθεν κατηνάγκαζον μὲ ραβδισμοὺς τοὺς πατέρας καὶ τὰς μητέρας νὰ προσφέρωσι τὰ ἴδια τέκνα εἰς τὰς ἐκείνων ἐκκλησίας. Ἐβδομήκοντα εὐγενεῖς ἄνδρες ἀντέστησαν τότε εἰς τὴν γινομένην βίαν, διὸ καὶ οἱ Ἀπόστολοι συνεκρότησαν μετ' αὐτῶν γενναῖον τὸν πόλεμον. Τέως οἱ εὐγενεῖς κατεδιώχθησαν ὡς μαροὶ καὶ ἀλιτήριοι, κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον, καὶ μὲ ἄλλον τρόπον δὲν ἐδυνήθησαν νὰ φυλάξουν τὴν ἰδίαν ζωὴν, εἰ μὴ μὲ τὸ νὰ προσέλθουν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Ἰησουϊτῶν.

Τότε εἰς τὴν Λιτουανίαν ἐξέπεσον ἀπὸ τὸ τοῦ πολιτεύματος δικαίωμα, καὶ ἐξώσθησαν τῶν τεχνικῶν συστημάτων (161) ὅσοι δὲν συνήρχοντο εἰς τὴν Λειτουργίαν τὴν Λατινικὴν. Τέλος δὲ πάντων ἀπέκλεισαν καὶ ἀπὸ τὰς μικρὰς λεγο-

dents, que les droits de la naissance et les loix du Royaume y appeloient.

Tant de rigeurs, tant des persecutions, tant d'infractions des loix, ont enfin réveillé des gentils-hommes, que leurs ennemis croyaient avoir abbatu. Ils s'assemblèrent, ils invoquèrent les loix de leur patrie, et les Puissances garantes de ces loix.

Il faut savoir, que leurs droits avaient été solennellement confirmés par la Suède, une partie de l'Empire d'Allemagne, la Pologne entière, et particulièrement par l'Electeur de Brandebourg dans le traité d'Oliva en 1660. Ils l'avaient été plus expressement encore par la Russie en 1686, quand la Pologne ceda l'ancienne Kiovie, la capitale de l'Ukraine, à l'empire Russe. La Religion Grecque est nommée la RELIGION ORTHODOXE dans l'instrumentes signés par le grand Sobiesky.

Ces Nobles ont donc eu recours à cequ'il y a de plus sacré sur la terre, les sermens de leurs pères, ceux des Princes garants, les loix de leur patrie, et les loix de toutes le nations.

Ils s'adressèrent à la fois à l'Imperatrice de Russie CATHERINE SECONDE, à la Suède, au Dannemarck, à la Prusse. Ils implorèrent leur intercession. C'était un

μένας Διαίτας, ἅπαντας τοὺς εὐγενεῖς τῶν Διαφωνούντων, μὲν ὅλον ὅπου καὶ τὰ προνόμια τῆς γεννήσεώς των, καὶ οἱ νόμοι τοῦ Βασιλείου τοὺς ἐπροσκύλου καὶ τοὺς ἐδέχοντο.

Τόση αὐστηρότης καὶ ἀπηνεία, τόσοι διωγμοὶ καὶ καταδρομαὶ, τόσοι νόμων ἀθετήσεις καὶ παραβάσεις, ἐξύπνισαν τελευταῖον εὐγενεῖς τινὰς ἄνδρας, τοὺς ὁποίους οἱ ἐχθροὶ των τοὺς ἐνόμιζον ἤδη τεταπεινωμένους. Συνθηροῦσθησαν οὗτοι εἰς ἓν ἐπεκαλέσθησαν καὶ τοὺς νόμους τῆς ἰδίας πατρίδος, καὶ τοὺς Βασιλεῖς τοὺς διεκδικητὰς καὶ ὑπερασπιστὰς ἐκείνων τῶν νόμων.

Δεῖ δὲ εἰδέναι, ὅτι τὰ τούτων δικαιώματα, καὶ προνόμια, ἦσαν δημοσίᾳ ἐπιβεβαιωμένα ἀπὸ τὴν Σβεκίαν, ἀπὸ ἓνα μέρος τῆς τῶν Ἄλλαμανῶν Αὐτοκρατορίας, ἀπὸ ὅλην ὀλοκλήρως τὴν Πολονίαν, καὶ ἰδίᾳ ἀπὸ τὸν Ἐλέκτωρα τοῦ Βρανδεμβούργου κατὰ τὰς ἐν Ὀλίβη (162) γινόμενας συμβάσεις, ἐν ἔτει 1660. Ἄλλ' ἦσαν τὰ αὐτὰ δικαιώματα καὶ ἔτι σαφέστερον ἐπιβεβαιωμένα ἀπὸ τὴν Ῥωσσίαν, ἔτει 1686, τότε ὅταν ἡ Πολονία ἐπαραχώρησεν εἰς τὴν Αὐτοκρατορίαν τῶν Ῥώσων τὴν παλαιὰν Κιοβίαν, τὴν τῆς Οὐκραίνης Μητρόπολιν (162). Καὶ σημείωσαι, ὅτι ἡ πίστις ἡ τῶν Γραικῶν ὀνομάζεται, Η ΠΙΣΤΙΣ Η ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ, εἰς τὸ γραφέν τότε γράμμα, καὶ ἰδιοχείρως ὑπογραφέν ὑπὸ τοῦ μεγάλου Σοβιέσκη.

Τὸ λοιπὸν οἱ ῥηθέντες εὐγενεῖς εἶχον ὑπὲρ ἑαυτῶν τὰ πλέον ἱερὰ καταφύγια ὅπου νὰ εἶναι ἐπάνω εἰς τὴν γῆν τοὺς ὄρκους τῶν Προγόνων, τοὺς ὄρκους τῶν Βασιλέων τῶν διεκδικητῶν αὐτῶν καὶ προμάχων, τοὺς νόμους τῆς ἰδίας Πατρίδος, καὶ τὰ θεσμὰ τῶν Ἐθνῶν ἀπάντων.

Κατέφυγον οὖν ἅμα καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ εἰς τὴν Αὐτοκρατορίσσαν τῆς Ῥωσσίας ΔΙΚΑΤΕΡΙΝΑΝ τὴν ΔΕΥΤΕΡΑΝ, εἰς τὴν Σβεκίαν, εἰς τὴν Δανίαν, εἰς τὴν Προυσσίαν, καὶ ἐξή-

bel exemple dans des gentils-hommes accoutumés autre fois à traiter dans leurs Dièdes des affaires de l'Etat le sabre à la main, d'implorer le droit public contre la persecution. Cette démarche même irritait leurs ennemis.

Le Roi STANISLAS PONIATOWSKY fils de ce celebre Comte Poniatowsky si connu dans les guerres de Suède, élu du consentement unanime de ses compatriotes, ne démentit pas dans cette affaire délicate l'idée que l'Europe avait de sa prudence. Ennemi du trouble, zélé pour le bonheur et la gloire de son pays, tolérant par humanité et par principe, religieux sans superstition, citoyen sur le trône, homme éclairé et homme d'esprit, il proposa des tempéramens qui pouvaient mettre en sureté tous les droits de la Religion Catholique Romaine, et ceux des autres Communions. La plupart des Evêques et de leurs partisans opposèrent le zèle de la maison de Dieu au zèle patriotique du Monarque, qui attendit que le temps put concilier ces deux zèles.

Cependant, les gentils-hommes dissidens se considérèrent en plusieurs endroits du Royaume. On vit le 20 Mars 1767, près de quatre cent gentils-hommes

τησαν τὴν τούτων μεσίτευσιν. Εὐμορφον παράδειγμα! Ἄνδρες εὐγενεῖς, συνειθισμένοι ἄλλαις φοραῖς νὰ πραγματεύονται ἐν ταῖς αὐτῶν Διαίταις τὰς ὑποθέσεις τοῦ κράτους ἐπισταμένοι ῥομφαίαν (164), νὰ ἱκετεύουν ἤδη καὶ νὰ ἐπικαλοῦνται τὸ κοινὸν δικαίωμα τῶν Ἐθνῶν, κατὰ τῶν διωκτῶν τους. Καὶ αὐτὸ τοῦτο ὁμῶς τὸ κίνημα παρώξυνε τοὺς ὑπεναντίους των.

Ὁ Βασιλεὺς ΣΤΑΝΙΣΛΑΟΣ ὁ ΠΟΝΙΑΤΟΒΣΚΗΣ, υἱὸς τοῦ περιδοῆτου ἐκείνου Κόμητος Πονιατόβσκη (165) τοῦ τόσον γνωστοῦ ἐπὶ τῶν Σβεκικῶν πολέμων, ἐκλεχθεὶς κοινῇ ψήφῳ παρὰ τῶν ἰδίων συμπατριωτῶν εἰς τὴν βασιλείαν, ἐπεβεβαίωσεν εἰς μίαν τόσον δυσεγχείρητον καὶ ἀκροσφαλῆ ὑπόθεσιν, καὶ ἐδικαίωσε τὴν ιδίαν, ἣν εἶχεν ἅπασα ἡ Εὐρώπη περὶ τῆς αὐτοῦ φρονήσεως. Ἐχθρὸς τῶν ταραχῶν καὶ θορύβων, ζηλωτὴς ὑπὲρ τῆς τιμῆς καὶ τῆς δόξης τῆς ἰδίας Πατρίδος, ἀνεκτικὸς τῶν ἑτεροδοξούντων εἰς τὰ τῆς πίστεως, κατ' ἔμφυτον καλοκαγαθίαν, καὶ κατ' εὐλογιστίαν ὀρθῆς κρίσεως εὐλαβὴς περὶ τὰ θεῖα χωρὶς δεισιδαιμονίαν, συμπολίτης καὶ ἐπὶ τοῦ ὕψους τοῦ θρόνου, ἄνθρωπος πεφωτισμένος τὸν νοῦν, καὶ συνετὸς, καὶ ἀγχίνους, αὐτὸς ἐπρόβαλε συμβιβασμοὺς τοιούτους, οἱ ὅποιοι ἠδύναντο νὰ τηρήσουν ἀσφαλῆ καὶ ἀπαράτρωτα πάντα τὰ δικαιώματα, καὶ τὰ τῆς Καθολικωρωμάνιας θρησκείας καὶ τὰ τῶν κοινωνιῶν τῶν ἐπιλοίπων. Τὸ πλεῖον μέρος τῶν Ἐπισκόπων καὶ τῶν ἐκείνων συμφατριαστῶν, ἀντέβαλον τὸν ὑπὲρ τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ ζῆλον κατὰ τοῦ ζήλου τοῦ φιλοπάτριδος Μονάρχου ὥστε ὁ Βασιλεὺς ἐχρειάσθη νὰ ἀναμείνη, ὅτι ὁ καιρὸς νὰ συγκαταλλάξῃ τοὺς δύο τούτους ζήλους καὶ νὰ τοὺς συμβιβάσῃ.

Ἐν τούτῳ οἱ εὐγενεῖς τῶν Διαφωνούντων συνώμοσαν ἐνωθέντες εἰς πολλὰ μέρη τῆς βασιλείας. Κατὰ τὰς 20 Μαρτίου ἔτει 1767, ἐπρόβαλον τετρακόσιοι σχεδὸν ἄνδρες τῶν

permander justice par un mémoire signé d'eux dans cette même ville de Thorn, qui fumait encore du sang que les Jesuites avaient fait répandre. D'autres confédération se formaient déjà en plus grand nombre, et sur tout dans la Lithuanie où il se fit vingt quatre confédérations. Toutes ensemble formèrent un corps respectable. La substance de leurs manifestes contenait: « qu'ils étaient hommes, citoyens, nobles, membres de la législation et persecutés; que la Religion n'a rien de commun avec l'Etat, qu'elle est de Dieu » à l'homme et non pas du citoyen au citoyen; que » la funeste coutume de mêler Dieux aux affaires » purement humaines a ensanglanté l'Europe depuis » Constantin: qu'il doit en être dans les Diètes et » dans le Sénat, comme dans les batailles, où l'on ne » demandé point à un Capitaine qui marche aux ennemis, de quelle religion il est, qu'il suffit que le » noble soit brave au combat et juste au conseil, qu'ils » sont tous nés libres, et que la liberté de conscience est la première des libertés, sans laquelle celui qu'on appelle libre serait esclave; qu'on doit juger d'un homme non par ses dogmes mais par sa conduite, non par ce qu'il pense mais parce qu'il fait, » et qu'enfin l'Evangile qui ordonne d'obéir aux Puissances payennes n'ordonne certainement pas de dépouiller les législateurs chrétiens de leurs droits, » sous prétexte qu'ils sont autrement chrétiens qu'on ne l'est à Rome. » Ils fortifiaient toutes ces raisons par la sanction des loix, et par les garanties protectrices de ces loix sacrées.

εὐγενῶν ζητούντων δικαιοσύνην διὰ μιᾶς ἀναφορᾶς ὑπ' αὐτῶν ὑπογεγραμμένης, εἰς τὴν αὐτὴν ἐκείνην πόλιν τὸ Τορόνιον, εἰς τὴν ὁποίαν τὸ αἷμα ὁποῦ οἱ Ἰησοῦται ἔγιναν αἰτιοὶ καὶ ἐχύθη, ἀκόμη ἐκάπνιζε. Καὶ ἕτεροι δὲ προσέτι συνωμοτικαὶ συστάσεις συνεκροτοῦντο ταύτης πολυαριθμότεραι, ἀλλαγῶς τε, καὶ μάλιστα εἰς τὴν Λιτουανίαν, ἔνθα συνέστησαν συνωμοσίαι τὸν ἀριθμὸν αἱ πᾶσαι εἰκοσιτέσσαρες, αἵτινες ἅπασαι εἰς ἓν ἀθροισθεῖσαι, ἐπλήρωσαν ἓνα σύστημα ἀξιόλογον καὶ ἀξιοσέβαστον. Τὸ οὐσιῶδες τοῦ δηλωτικοῦ αὐτῶν γράμματος περιεῖχεν: « ὅτι αὐτοὶ ἦσαν ἄνθρωποι, ἦσαν εὐγενεῖς, ἦσαν » μέλη τῆς νομοδοσίας, καὶ ἦσαν καταδιωκόμενοι. Ὅτι ἡ » θρησκεία οὐδὲν ἔχει κοινὸν πρὸς τὸ ἔξω πολίτευμα. Ὅτι » αὕτη δίδεται παρὰ Θεοῦ εἰς τὸν ἄνθρωπον, καὶ οὐχὶ παρὰ » τοῦ πολίτου εἰς τὸν συμπολίτην. Ὅτι τὸ ὀλέθριον ἔθος τοῦ » συναναμιγνύειν τὰ θεῖα μὲ τὰ ἀπλῶς ἀνθρώπινα πράγματα, » ἐπλήρωσεν αἱμάτων τὴν Εὐρώπην ἅπασαν ἕως ἀπὸ τοῦ » Μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ ἐδῶ (166). Ὅτι εἰς τὰς Διαί- » τας καὶ εἰς τὴν Γερουσίαν πρέπει νὰ εἶναι καθὼς εἰς τὰς » πολεμικὰς παρατάξεις, ἐν αἷς ὁ στρατηγὸς ὁποῦ κινεῖται » κατὰ τῶν ἐχθρῶν δὲν ἐρωτᾶται τίνος θρησκείας εἶναι. Ὅτι » ἀρκεῖ ὁ εὐγενὴς ἄνθρωπος νὰ εἶναι γενναῖος εἰς τὴν μάχην, » καὶ δίκαιος εἰς τὴν βουλήν. Ὅτι αὐτοὶ ὅλοι ἐγεννήθησαν » ἐλεύθεροι· καὶ ὅτι ἡ ἐλευθερία τῆς συνειδήσεως εἶναι ἡ πρώ- » τη τῶν ἐλευθεριῶν, χωρὶς τὴν ὁποίαν ὁ καλούμενος ἐλεύ- » θερος εἶναι τῷ ὄντι σκλάβος. Ὅτι ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ » κρίνεται, ὄχι ἀπὸ τὰ δόγματά του, ἀλλ' ἀπὸ τὴν πολιτείαν » του· ὄχι κατ' ἐκεῖνα ὁποῦ στοχάζεται, ἀλλὰ κατ' ἐκεῖνα » ὁποῦ πράττει. Καὶ ὅτι τελευταῖον τὸ Εὐαγγέλιον, τὸ ὁποῖον » προστάσσει νὰ ὑπακούωμεν εἰς τὰς ἐξουσίας τὰς ἔθνικας, » δὲν προστάσσει βέβαια νὰ ἀπογυμνῶμεν τοὺς νομοδότας

On ne leur oppose qu'une seule raison, c'est qu'ils réclamaient l'égalité, et que bientôt ils affecteraient la supériorité; qu'ils étaient mécontents, et qu'ils troubleraient une République déjà trop orageuse. Ils répondaient. Nous ne l'avons pas troublée pendant cent années: mécontents nous sommes vos ennemis, contents nous sommes vos défenseurs.

Les Puissances garantes de la paix d'Oliva prenaient hautement leur parti, et écrivaient des lettres pressantes en leur faveur. Le Roi de Prusse se déclarait pour eux, sa recommandation était puissante, et devait avoir plus d'effet que celle de la Suède sur les esprits, puis qu'ils donnaient dans ses Etats des exemples de tolérance que la Suède ne donnait pas encore. Il faisait bâtir une Eglise aux catholiques Romains de Berlin sans les craindre, sachant bien, qu'un Prince victorieux, philosophe et armé n'a rien à redouter, d'aucune religion. Le jeune Roi de Danemarck ne bien faisant et son sage Ministère parlaient hautement.

« τούς χριστιανούς ἀπὸ τὰ αὐτῶν δικαιώματα, ἐπὶ προφάσει
 » δῆθεν ὅτι ὁ χριστιανισμὸς αὐτῶν διαφέρει ἀπὸ τὸν χριστιανισμὸν τῆς Ῥώμης. » Καὶ ταῦτα δὴ πάντα τὰ καταλεχθέντα δικαιολογήματα αὐτοὶ τὰ ἐδυνάμωναν μὲ τὰ θεοπίσματα τῶν νόμων, καὶ μὲ τὰς ἐγγυήσεις καὶ ὑποσχέσεις τοσούτων Βασιλέων, οἱ ὅποιοι ὑπεσχέθησαν νὰ εἶναι τῶν ἱερῶν τούτων νόμων διεκδικηταὶ καὶ ὑπέρμαχοι.

Ἄλλη καμμία ἐνστασις κατ' αὐτῶν δὲν ἐπροβάλλθη, εἰμὴ ὅτι πρὸς μὲν τὸ παρὸν αὐτοὶ ἐζήτουν τὴν ἰσοτιμίαν, ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἤθελαν ὀρεχθῶν καὶ τὴν ὑπεροχὴν καὶ προτίμησιν. Ὅτι ὡς δύσνοιοι καὶ δυσμενεῖς στασιασταὶ ἐμελλον νὰ ταράξουν καὶ νὰ συγχύσουν μίαν Ἀριστοκρατίαν, ἱκανῶς ἤδη κλυδωνιζομένην. Πλὴν, αὐτοὶ ἀπεκρίνοντο. Ἡμεῖς τὴν Ἀριστοκρατίαν δὲν τὴν ἐταράξαμεν εἰς ἑκατὸν χρόνων διάστημα. Καὶ δύσνοιοι μὲν ὄντες ἡμεσθεν ἐχθροὶ σας, εὐνοιοὶ δὲ καταστάντες σᾶς ἡμεσθε πρόμαχοι.

Αἱ ἐξουσίαι αἱ Προστάτιδες τῆς ἐν Ὀλίβη εἰρήνης ἐνηγκαλίζοντο λαμπρῶς τὸ ὑπὲρ τούτων μέρος, καὶ ἔγραφον ἐπιστολὰς δραστηρίους εἰς αὐτῶν ἐπισύστασιν καὶ βοήθειαν. Ὁ Βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας ἐκηρύττετο ὑπὲρ αὐτῶν ἡ προστασία του ἦτον ἰσχυρὰ, καὶ ἔπρεπε νὰ εἶναι εἰς τὰς ψυχὰς τῶν Πολόνων δραστικωτέρα παρὰ ἡ τῆς Σβεκίας, ἐπειδὴ ὁ Πρωσσίας ἔδιδεν εἰς τὴν αὐτοῦ ἐπικράτειαν ἀνοχῆς παραδείγματα, οἷα ἡ Σβεκία ἀκόμη δὲν εἶχε δώσει. Αὐτὸς ἔκανε καὶ οἰκοδομεῖτο μίαν Ἐκκλησίαν τῶν Καθολικορωμάνων ἐν μέσῳ τοῦ Βερολίνου (167), χωρὶς νὰ ὑπονοήσῃ κατὰ τούτων τὴν παραμικρὰν ὑποψίαν, καλὰ ἠξεύρωντας, ὅτι ἓνας Βασιλεὺς νικητῆς, καὶ φιλόσοφος, καὶ ἐνωπλισμένος, δὲν ἔχει νὰ φοβῆται οὐδὲν ἐξ οὐδεμιᾶς ἑτεροδόξου θρησκείας. Ἐπὶ τούτοις καὶ ὁ νέος Βασιλεὺς τῆς Δανίας, φύσει εὐεργετικὸς καὶ φιλάγαθος

Mais de tous les Potentats nul ne se signala avec autant de grandeur et d'efficace que l'Imperatrice de Russie. Elle prévint une guerre civile en Pologne, et elle envoya la paix avec une armée. Cette armée n'a paru que pour protéger les Dissidens en cas qu'on voulut les accabler par la force. On fut étonné de voir une armée Russe vivre au milieu de la Pologne avec beaucoup plus de discipline que n'en eurent jamais les troupes Polonoises. Il n'y a pas eu le plus léger desordre. Elle enrichissait le pays au lieu de le dévaster, elle n'était là que pour protéger la tolérance; il fallait que ces troupes étrangères donassent l'exemple de la sagesse; et elles le donnèrent. On eût cette armée pour une diète assemblée en faveur de la liberté (*).

Les politiques ordinaires s'imaginèrent que l'Imperatrice ne voulait que profiter des troubles de la Pologne pour s'agrandir. On ne considérait pas, que le vaste Empire de Russie qui contient onze cent cinquante mille lieues quarrées, et qui est plus grand que ne fut jamais l'Empire Romain, n'a pas besoin de terrains nouveaux, mais d'hommes, de loix, d'arts et d'industrie.

(*) Η έννοια δέν ἐξάγεται ἀπό τήν ἀνωτέρω φράσιν, καί νομίζω ὅτι πρέπει ἰσχυρῶς γράφει οὕτω: « On eût dit pour cette armée qu'elle étoit un diète κτλ. διά τὰ συμφωνῆ καί μέ τήν μετάφρασιν.

καί τῶν περὶ αὐτὸν συνετῶν καί σοφῶν ὑπηρετῶν ὁ χορὸς, κατεβῶν καί αὐτοὶ ὑψηλῶς καί μεγαλοφῶνως.

Ἀπὸ ὅλους ὁμοῦς τοὺς Βασιλεῖς οὐδεὶς εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην δέν ἐδιάρπρεψε μὲ τόσῃν μεγαλειότητῃ καί μὲ τόσῃν δύναμιν, καθὼς ἡ Αὐτοκρατόρισα τῶν Ῥωσσιῶν. Αὕτῃ προεἶδεν ὑποτυφόμενον ἓνα πόλεμον ἐμφύλιον εἰς τὴν Πολονίαν, καί ἀπέστειλε τὴν εἰρήνην μὲ ἓνα στράτευμα. Αὐτὸ τὸ στράτευμα μὲ ἄλλον σκοπὸν δέν ἐπεφάνη, παρὰ διὰ τὰ προστατεύσει τοὺς Διαφωνοῦντας, ἂν τύχη καί μεταχειρισθῶν οἱ ὑπεναντίοι τὴν δύναμιν διὰ τὰ τοὺς καταταπεινώσουν. Ἐξέστησαν ἅπαντες βλέποντες ἓνα στράτευμα Ῥωσσικὸν τὰ ζῆ εἰς τὸ μέσον τῆς Πολονίας μὲ περισσοτέραν εὐταξίαν τε καί εὐπειθειαν, πᾶρεξ ἂν ἦτον ποτὲ Πολωνικαὶ φάλαγγες. Δέν ἐσυνέβη οὐδὲ ἡ πλέον ἐλαφρὰ καί παραμικρὰ ἀταξία. Αὐτὸ τὸ στράτευμα κατεπλούτιζε τὸν τόπον, ἀντὶ τὰ τὸν καταπορθῆ, καί οὔτε δι' ἄλλο τέλος ἐκεῖ διέτριβε, πᾶρεξ διὰ τὰ δεφενδεύσει τὴν ἀνοχὴν τὴν πρὸς τοὺς ἐτεροδοξοῦντας. Ἦτον χρεία τὰ στρατεύματα ταῦτα τὰ ξενικὰ τὰ δώσουν παράδειγμα συνέσεως, καί τὸ ἔδωκαν. Ἦθελες εἰπῆς, ὅτι αὕτῃ ἡ παρεμβολὴ ἦτον μία Σύγκλητος συναθροισθεῖσα εἰς ὑπερασπισμὸν τῆς ἐλευθερίας.

Οἱ ἀγελαῖοι πολιτικοὶ ἐφαντάσθησαν, ὅτι ἡ Αὐτοκρατόρισα ἄλλο δέν ἐστοχάζετο παρὰ τὰ τραβίσῃ ὄφελος ἀπὸ τὰς παραχὰς ταύτας τῆς Πολονίας διὰ τὰ μεγαλυνοῦν. Δέν ἐσυλλογίζοντο, ὅτι ἡ εὐρυχωροτάτη καί σχεδὸν ἀπέραντος τῶν Ῥωσσιῶν Αὐτοκρατορία, περιέχουσα χιλίας ἑκατὸν πεντήκοντα χιλιάδας Λευκῶν (168) τετραγωνικῶν, καί ὑπερεκτεινομένη, ὑπὲρ ὅσον ποτὲ ἀπλόθη εἰς τὴν ἀκμὴν τοῦ ἰδίου μεγέθους ἡ Αὐτοκρατορία τῶν Ῥωμαίων, δέν εἶναι ἐνδεὴς νέων χωρῶν καί τόπων (169), ἀλλὰ χρειάζεται ἀνθρώπους (170), χρειάζεται νόμους, χρειάζεται τέχνας, καί πραγματικὴν δεξιότητα.

CATHERINE SECONDE lui donnait déjà des hommes établissant chez elle trente mille familles, qui venaient cultiver les arts nécessaires. Elle lui donnait des loix en formant une code universel pour ses provinces qui touchent à la Suède et à la Chine. La Première de ces loix était la tolérance.

On voyait avec admiration cet Empire immense se peupler, s'enrichir en ouvrant son sein à des citoyens nouveaux, tandis que (*) petits Etats se privaient de leurs sujets par l'aveuglement d'un faux zèle; tandis que sans citer d'autres provinces, les seuls émigrands de Saltzbourg avaient laissé leur patrie deserte.

Le système de la tolérance a fait des progrès rapides dans le Nord, depuis le Rhein jusqu'à la mer glaciale, parce que la raison y a été écoutée parce qu'il y est permis de penser et de lire. On a connu dans cette vaste partie du monde que toutes les manières de servir Dieu peuvent s'accorder avec le service de l'Etat. C'était la maxime de l'Empire Romain des le temps de Scipion jusqu'à celui de Trajan. Aucun Potentat n'a plus suivi cette maxime que CATHERINE II. Non seulement elle établit la tolérance chez elle, mais elle a recherché la gloire de la faire naître chez ses voisins. Cette gloire est unique. Les fastes du monde entier n'ont point d'exemple d'une armée envoyée chez

(*) Καὶ ἔδω λείπει d'autres διὰ τὴν συμφωνίαν μετὰ τὴν μετάφρασιν.

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΑ ἢ Β'. ἔδωκεν εἰς τὸ κράτος ἀνθρώπους καταστήσασα ὑπὸ τὴν ἐαυτῆς ἐξουσίαν τριάκοντα χιλιάδας φαμιλιῶν εἰς ἐργασίαν τῶν ἀναγκαιοτέρων τεχνῶν· ἔδωκε νόμους, διατάξασα ἓνα Κώδικα καθόλου καὶ γενικὸν διὰ τὰς ἐπαρχίας αὐτῆς, τὰς ὁμόρους καὶ ἀγγιτέρμονας ἔνθεν μὲν μετὰ τὴν Σβεκίαν, ἐκεῖθεν δὲ μετὰ τὴν Κίαν. Ὁ πρότιτος τῶν νόμων, εἶναι ὁ νόμος τῆς ἀνοχῆς τῶν ἑτεροθρήσκων.

Εἶδεν ὁ κόσμος μετὰ ἐκπληξιν τὰ πληθύνεται ἡ ὑπερμεγέθης αὕτη Αὐτοκρατορία μετὰ τοὺς συνοικισμοὺς, καὶ τὰ καταπλουτίζεται ἀνοίγουσα τὰς ἐαυτῆς ἀγκάλας εἰς νέους οἰκήτορας καὶ πολίτας, εἰς καιρὸν ὅπου ἄλλαι μικραὶ Δυναστεῖαι ὑστεροῦντο ἀπὸ τοὺς ὑπηκόους των, τετυφλωμένοι ἀπὸ ἓνα ζῆλον ψευδοῦ, εἰς καιρὸν ὅπου (χωρὶς τὰ ἀναφέρειν Ἐπαρχίας ἄλλας), μόνοι οἱ μετοικισθέντες ἀπὸ τὸ Σάλτζβουργον (171) ἐγκατέλιπον τὴν ἐαυτῶν πατρίδα πανέρημον.

Τὸ σύστημα τῆς ἀνοχῆς τῶν ἑτεροδόξων ἐπροχώρησεν οὕτως εἰς τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης τὰ πρὸς Βορρᾶν ἀπὸ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ τοῦ Ῥήνου ἕως εἰς τὸ πέλαγος τὸ ὑπερβόρειον, ἐπειδὴ (172) ὁ ὀρθὸς λόγος ἠκούσθη, ἐπειδὴ ἐδόθη εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἄδεια τὰ συλλογίζονται καὶ τὰ ἀναγινώσκουν καὶ τὰ βιβλία (173). Ἐγνώρισαν εἰς τοῦτο τὸ ἀπέραντον μέρος τοῦ κόσμου, ὅτι πάντες οἱ διάφοροι τρόποι τοῦ δουλεύειν τῷ Θεῷ ἠμποροῦν τὰ συμφωνήσουν μετὰ τὴν δουλειαν τοῦ βασιλείου. Αὕτη ἦτον ἡ γνώμη τῆς Ῥωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας ἀπὸ τοῦ χρόνου τῶν Σκιπιόνων, ἕως τοῦ χρόνου τῶν Τραϊανῶν. Κανένα Βασίλειον δὲν ἠκολούθησεν οὕτως αὐτὴν τὴν γνώμην, ὡσὰν ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΑ ἢ Β'. Οὐ μόνον αὕτη ἐστερέωσε τὴν ἀνοχὴν τῶν ἑτεροπίστων παρ' ἐαυτῆς, ἀλλ' ἐπέθυμυσε καὶ τὴν δόξαν τὰ τὴν κάμῃ τὰ γεννηθῆ καὶ μεταξὺ τῶν αὐτῆς γειτόνων. Ἡ δόξα αὕτη εἶναι ἐξαιρέτως καὶ μονα-

les peuples considérables pour leur dire VIVEZ JUSTES
ET PAISIBLES.

Si l'Impératrice avait voulu fortifier son Empire des dépouilles de la Pologne, il ne tenait qu'à elle. Il suffisait de fomenter les troubles au lieu de les apaiser. Elle n'avait qu'à laisser opprimer les Grecs, les Evangeliques et les Reformés, ils seraient venus en foule dans ses Etats. C'est tout ce que la Pologne avoit à craindre. Le climat ne diffère par beaucoup; et ses beaux arts, l'esprit, les plaisirs, les spectacles, les fêtes qui rendent la Cour de CATHERINE II. la plus brillante de l'Europe invitaient tous les étrangers. Elle forme un Empire et un siècle nouveaux, et on irait chez elle de plus loin pour l'admirer.

Tandis qu'elle parcourait les frontières de ses Etats, et qu'elle passoit de l'Europe en Asie pour voir par ses yeux les besoins et les ressources de ses peuples, son armée au milieu de la Pologne fit naître long temps de soupçons, des craintes, des animosités. mais enfin, quand on fut bien convaincu que ces soldats n'étaient que des ministres de paix, ce prodige inoui ouvrit les yeux à plusieurs Prélats: Ils rougirent de n'être pas plus pacifiques que des troupes Russes.

δική· τὰ ἀπομνημονεύματα παντός τοῦ Κόσμου, δὲν ἔχουν
νὰ δείξουν παράδειγμα, ὅτι ἐπέμφθη ποτὲ ἓνα στρατεύμα εἰς
λαοὺς ἀξιολόγους, διὰ νὰ τοὺς εἰπῆ, ΖΗΤΕ ΔΙΚΑΙΟΙ ΚΑΙ
ΕΙΡΗΝΙΚΟΙ.

Ἄν ἡ Αὐτοκρατορίσσα ἤθελε νὰ δυναμώσῃ τὴν ἑαυτῆς Αὐ-
τοκρατορίαν μὲ τὰ λάφυρα τῆς Πολωνίας, τὸ πρᾶγμα ἦτον
παρ' ἑαυτῆ· ἔφθανε νὰ ὑπεκκαύσῃ καὶ νὰ ὑπερεθίσῃ τοὺς θο-
ρύβους, ἀντὶ νὰ ζητῆ νὰ τοὺς καταπραΰνη, καὶ νὰ τοὺς σβύ-
σῃ· δὲν εἶχεν ἄλλο νὰ κάμῃ, πᾶρεξ νὰ ἀφήσῃ νὰ καταδυνα-
στεύονται οἱ Γραικοὶ, οἱ Εὐαγγελικοὶ, καὶ οἱ Ῥεφορμάτοι.
Τοιοιτοτρόπως ἀγεληδὸν οὗτοι ἤθελαν προστρέξουν καὶ κατα-
φύγουν εἰς τὴν αὐτῆς ἐπικράτειαν. Αὐτὸ ἦτον ὄλον ἐκεῖνο ὅπου
ἡ Πολωνία ἔπρεπε νὰ φοβῆται· τὸ κλίμα δὲν ἔχει παρὰ πολ-
λὴν τὴν διαφορὰν, καὶ ἡ ἐν αὐτῷ καλλιτεχνία, καὶ τὸ πνεῦμα
τῆς εὐφυΐας, καὶ αἱ ἀπολαύσεις, καὶ τὰ θεάματα, καὶ αἱ ἐορ-
τάσιμοι καὶ πανηγυρικαὶ συνελεύσεις ὅπου κατασταίνουσι
τὴν βασιλείον αὐλὴν ΔΙΚΑΤΕΡΙΝΗΣ τῆς Β'. τὴν πλέον λαμ-
πρὰν καὶ ἀγλαοπρεπῆ ὅλης τῆς Εὐρώπης, ἐπρασκαλοῦσαν
ἅπαντας τοὺς ξένους. Αὐτὴ συνίστησι μίαν Αὐτοκρατορίαν,
καὶ ἓνα αἰῶνα νέον· καὶ ἀξίον ἤθελεν εἶναι, νὰ ἀναλάβῃ τινὰς
καὶ μακροτάτην ὁδὸν ἀπὸ χώρας τὰς πλέον πορρωτάτω, διὰ
νὰ τῆν ἰδῆ, καὶ νὰ τὴν θαυμάσῃ.

Ἐν ᾧ αὐτὴ διέτρεχεν ἄχρι τῶν ὀρίων τῶν ὑπ' αὐτὴν Βα-
σιλειῶν, καὶ διέβαινε ἀπὸ τὴν Εὐρώπην εἰς τὴν Ἀσίαν, διὰ
νὰ ἰδῆ μὲ τὰ ἴδια ὄμματα καὶ τὰς χεῖρας, καὶ τὰς ἐπὶ εὐ-
δαίμονι καταστάσει ἀπαιτουμένας βοηθείας τῶν ὑπηκόων
αὐτῆς ἔθνων, τὸ στρατεύμα τῆς ἐν μέσῳ τῆς Πολωνίας ἐκί-
νησεν ἐπὶ πολὺ ὑποψίας, καὶ φόβους, καὶ ἀπεχθείας. Τέως
ὅμως ἀφ' οὗ καθ' ἓνας ἐπληροφορήθη, ὅτι οἱ στρατιῶται ἐκεῖ-
νοι δὲν ἦσαν ἄλλο, πᾶρεξ ὑπηρεταὶ εἰρήνης, αὐτὸ τὸ τέρας.

L'Evêque de Cracovie et le nouveau Primat, tous deux génies supérieurs, entrèrent par cela même dans des vues salutaires. Ils sentirent qu'ils étaient Polonois avant d'être Romains, qu'ils étaient Sénateurs, Princes Patriotes, autant qu'Evêques. Mais il ne fallait pas qu'un Roi philosophe, un Primat, des Evêques sages, une Impératrice qui se déclara l'Apôtre de la tolérance pour détourner les malheurs qui menaçaient la Pologne. La Philosophie a jusqu'ici prévenu dans le Nord de carnage, dont le fanatisme a souillé long temps tant d'autres climats.

Dans ces querelles de religion, dans cette grande dispute sur la liberté naturelle des hommes quelques intérêts particuliers se sont jetés à la traverse, comme il arrive en tout pays et sur tout chez une nation libre, mais ils sont perdus dans l'objet principal; et comme ils n'ont pas retardé d'un seul moment la marche uniforme dirigée vers la tolérance, nous n'avons pas fatigué le lecteur de ces petits mouvemens qui disparaissent dans le mouvement général.

τὸ μέχρι τούτου ἀνήκουστον, ἀνοιξε τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ εἰς πολλοὺς ἔτι τῶν ἐν Πολονίᾳ Ἀρχιερέων. Ἐντράπησαν οὗτοι νὰ μὴ φανοῦν τόσον εἰρηνοποιοὶ, ὅσον ἐφάνησαν τὰ στρατεύματα τὰ Ῥωσσιᾶ.

Ὁ Ἐπίσκοπος τῆς (174) Κρακοβίας, καὶ ὁ νέος Πρόεδρος τῶν Ἀρχιερέων (175), ψυχαὶ καὶ αἱ δύο μεγαλοφυεῖς καὶ μεγαλεπήβολοι, κινηθέντες ἐντεῦθεν, εἰσῆλθον καὶ αὐτοὶ εἰς τοὺς σκοποὺς τοὺς τόσον σωτηριώδεις. Ἡσθάνθησαν καθ' ἑαυτοὺς, ὅτι ἦσαν καὶ αὐτοὶ Πολόνιοι, πρὶν εἶναι Ῥωμάνοι, ὅτι ἦσαν Γερουσιασταὶ Ἄνδρες καὶ Συγκλητικοὶ, Πρίγκιπες, Πατριῶται, καθὼς καὶ Ἐπίσκοποι· καὶ δὲν ἐχρειάζετο ὀλιγώτερον ἀπὸ ἕνα Βασιλεῖα φιλόσοφον, ἀπὸ ἕνα τοιοῦτον Πρόεδρον, ἀπὸ Ἐπισκόπους σοφοὺς καὶ συνετοὺς, ἀπὸ μίαν Ἀυτοκρατορίσσαν ὅπου ἐκηρύττετο ἡ Ἀπόστολος τῆς ἀνοχῆς (176) διὰ νὰ ἀπαλλαχθῇ ἡ Πολονία ἀπὸ τὰς συμφορᾶς ὅπου τὴν ἐφοβέριζον. Ἡ φιλοσοφία ἕως τώρα διέσωσε τὰ Ἀρκτῶα μέρη τῆς γῆς, ἀπὸ τὰς φονοκτονίας καὶ αἱματοχυσίας, μὲ τὰς ὁποίας ἡ ἐνθουσιώδης Θεοληψία καὶ Θεοβλάβεια κατεμίανε καὶ κατέχρανε, μακρὸν ἤδη χρόνον, τόσα ἄλλα τῆς γῆς κλίματα.

Ἐν ταύταις ταῖς περὶ τὴν θρησκείαν λογομαχίαις, ἐν τούτῳ τῷ μεγάλῳ ζητήματι, τῷ περὶ τῆς φυσικῆς τῶν ἀνθρώπων ἐλευθερίας, ἰδιὰ τινὰ καὶ μικρὰ συμφέροντα ἐπαρασύρησαν, καθὼς ἀπανταχοῦ συμβαίνει, καὶ μάλιστα εἰς ἕνα Γένος ἐλεύθερον· πλὴν αὐτὰ ἠφανίσθησαν μέσα εἰς τὸν σκοπὸν τὸν κυριώτατον· καὶ καθὼς αὐτὰ δὲν ἔκαμαν νὰ ἀργοπορήσῃ, οὔτε εἰς μίαν μόνην στιγμὴν, ἡ εὐτακτος κίνησις, ἡ ὁποία διευθύνεται πρὸς τὴν ἀνοχὴν, ἡμεῖς δὲν ἠθελήσαμεν νὰ ἐνοχλήσωμεν τὸν ἀναγινώσκοντα μὲ τὴν διήγησιν τῶν μικρῶν τούτου παρακινήματων, τὰ ὁποῖα μέσα εἰς τὸ κίνημα τὸ Γενικὸν καὶ καθόλου ἔγιναν ἄφαντα.

Il semble par la disposition des esprits que le trois Communions plaignantes rentreront dans tous leurs droits, sans que la Communion Romaine perde les siens. Elle aura tout, hors le droit d'opprimer dont elle ne doit pas être jalouse. Et si une grande partie du Nord a dû son Christianisme à des femmes, c'est à une femme supérieure qu'on devra le véritable esprit du Christianisme qui consiste dans la tolérance et dans la paix.

FIN.

Φαίνεται κατὰ τὴν διάθεσιν τῶν καρδιῶν, ὅτι αἱ τρεῖς Κοινωνίαι αἱ προσκλαιόμεναι θέλουν ἀποκατασταθοῦν εἰς τὰ δικαιώματά των, χωρὶς ἢ Ῥωμανικὴ Κοινωνία νὰ ζημιωθῇ τὰ ἐδικά της. Αὐτὴ θέλει ἔχει κάθε τι ἔξω ἀπὸ τὴν ἀδειαν τοῦ καταδυναστεύειν, τῆς ὁποίας ἀδείας δὲν πρέπει νὰ εἶναι ζηλότυπος. Καὶ ἂν ἓνα μέρος τῆς πρὸς Ἄρκτον γῆς ὀφείλει τὸν Χριστιανισμὸν εἰς γυναῖκας, τὴν ὄφειλεται εἰς μίαν Γυναῖκα ὑπερτάτην καὶ ὑπερέχουσαν τὸ ἀληθὲς πνεῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ, τὸ ὁποῖον ὑφίσταται εἰς τὴν ἀνοχὴν, καὶ εἰς τὴν πρὸς ἀλλήλους εἰρήνην.

ΤΕΛΟΣ.